

ZARAR SİGORTALARINDA MENFAAT EKSİKLİĞİNİN TÜRK BORÇLAR HUKUKU AÇISINDAN SONUÇLARI*

Şaban Kayıhan¹
Merve Nur Savaş²

ÖZ

Zarar sigortaları, sigorta ettiren kişinin malvarlığına ilişkin bir riskin gerçekleşmesi durumunda, sigortacının tazminat ödeme borcunu üstlendiği sözleşmelerdir. Bu tür sigortaların geçerli şekilde kurulabilmesi için, sigorta ettirenin sigorta konusu üzerinde hukuken korunabilir bir menfaate, yani "sigorta menfaatine" sahip olması gerekir. Çünkü bu menfaat, sigortacının tazminat yükümlülüğünü doğuran temel unsurdur ve sözleşmenin dayanağını oluşturur.

Sigorta menfaatine ilişkin eksiklikler hem sigorta sözleşmesinin kurulması aşamasında hem de sözleşme devam ederken ortaya çıkabilir. Ayrıca, mevcut bir menfaatin zamanla ortadan kalkması da mümkündür. Bu tür durumlar, sigorta sözleşmesinin geçerliliği ve sigortacının tazminat yükümlülüğü açısından çeşitli hukuki sorunlara yol açabilir. Bu makalede, zarar sigortalarında menfaat kavramının hukuki niteliği, kapsamı ve sınırları ile menfaatin baştan itibaren mevcut olmaması veya sonradan sona ermesi hâllerinde doğabilecek hukuki sonuçlar ayrıntılı şekilde incelenecektir.

Çalışmamızda menfaat kavramı sigorta hukuku çerçevesinde detaylı olarak irdelenecektir. Bu çalışmada yöntem olarak literatür taraması esas alınmıştır. Bu çerçevede konuya ilişkin akademik kaynaklar incelenecek ve yargı kararları da değerlendirmeye tâbi tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Zarar Sigortası, Sigorta Menfaati, Riziko.

THE LEGAL CONSEQUENCES OF THE ABSENCE OF INSURABLE INTEREST IN INDEMNITY INSURANCE UNDER TURKISH LAW OF OBLIGATIONS

ABSTRACT

Indemnity insurance contracts are agreements whereby the insurer undertakes the obligation to compensate the insured for a loss arising from a risk related to the insured's assets. In order for such insurance contracts to be validly established, the insured must have a legally protectable interest in the subject matter of the insurance—referred to as an "insurable interest." This interest constitutes the essential element that gives rise to the insurer's indemnification obligation and forms the legal basis of the contract.

Deficiencies related to the insurable interest may arise either at the stage of concluding the insurance contract or during the continuation of the contractual relationship. Furthermore, it is possible for an existing interest to cease over time. Such situations can lead to various legal disputes concerning the validity of the insurance contract and the insurer's liability to pay compensation. In this article, the legal nature, scope, and limits of the concept of insurable interest in indemnity insurance will be examined in detail, along with the legal consequences that may arise when such an interest is either absent from the outset or extinguished subsequently.

Keywords: Indemnity Insurance, Insurable Interest, Risk.

Makale Geliş/Kabul Tarihi: 26.06.2025/11.07.2025

* Bu makale çalışması, İstanbul Ticaret Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde Özel Hukuk Yüksek Lisans Programında 2024-2025 bahar döneminde savunulacak olan ve Prof. Dr. Şaban Kayıhan danışmanlığında hazırlanan "Zarar Sigortalarında Sigortacının Tazminatını İfa Borcu" başlıklı tez çalışmasından türetilmiştir.

¹ Prof. Dr. Şaban Kayıhan, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk ABD, Ticaret Hukuku, skayihan@ticaret.edu.tr <https://orcid.org/0000-0003-3778-0250>

² Merve Nur Savaş, YL Öğr., İstanbul Ticaret Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, savas.mervenur@gmail.com <https://orcid.org/0009-0004-7385-6640>

Künye Bilgisi: Kayıhan, Ş. & Savaş, M.N., (2025). Zarar sigortalarında menfaat eksikliğinin Türk borçlar hukuku açısından sonuçları, *Uluslararası Stratejik Boyut Dergisi*, 4(2), 105-120. Doi:10.63742/ustbd.1728327.

GİRİŞ

Bu çalışmada, sigorta sözleşmeleri bakımından bir geçerlilik şartı olarak kabul edilen “menfaat” kavramı açıklanmaya çalışılacaktır.

Öncelikle menfaat kavramının ortaya çıkışı, sigorta sözleşmelerinde ayırt edici bir unsur hâline gelmesinin sebepleri ve çeşitli tanımlarına değinilecektir. Devamında, mülga Türk Ticaret Kanunları ile hâlen yürürlükte olan Türk Ticaret Kanunu hükümleri çerçevesinde menfaat kavramı karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Bu kapsamda, menfaatin tanımı, sigorta konusu ile menfaat arasındaki farklar ve sigortalananabilir bir menfaatin taşınması gereken özellikler açıklanacaktır. Ayrıca menfaat üzerindeki olası sınırlamalar ile menfaatin yokluğu hâlinde ortaya çıkan sonuçlar da bu bölümde değerlendirilecektir.

Sonrasında, zarar sigortaları başlığı altında mal sigortaları, sorumluluk sigortaları ve sağlık sigortası, konuya ilişkin yargı kararlarıyla birlikte incelenecektir. Her bir zarar sigortası türü bakımından menfaatin hukuki dayanağı ile sigorta edilen menfaatin sigorta ettirene değil, bir başkasına ait olması durumları açıklığa kavuşturulacaktır.

MENFAAT KAVRAMININ TARİHÇESİ

Toplumun sosyal ve ekonomik açıdan risklerle çevrili yapısı karşısında önlem alma zorunluluğu duyan insan, dayanışma esasına dayanan sigorta fikrini geliştirmiştir (ULAŞ, 2010). Sigorta kavramı, bireylerin yaşamı boyunca önceden öngörülmesi mümkün olmayan bazı olayların yol açabileceği maddi kayıplardan korunma amacıyla ortaya çıkmıştır. Zamanla, sigortalıların kendileriyle doğrudan veya dolaylı bir ilişki içinde bulunmayan riskleri dahi güvence altına alma talepleri karşısında, yasa koyucular tarafından yasal düzenlemelere gidilme ihtiyacı doğmuştur. Bu doğrultuda, özellikle sigorta sözleşmelerinin kumar ve bahis sözleşmelerinden ayrılabilmesi amacıyla geliştirilen “menfaat” kavramı, zaman içerisinde sigorta sözleşmesinin temel unsurlarından biri hâline gelmiştir. Öyle ki, menfaatin bulunmadığı hâllerde yapılan sigorta sözleşmelerinin geçersiz sayılacağı açıkça belirtilmiştir.

Sigorta kurumu, bireylerin gelecekte maruz kalabilecekleri zarar verici durumlara karşı ekonomik güvence sağlama ihtiyacından doğmuştur. Gündelik yaşamda bazı olaylar, kişilerin aktif malvarlıklarında azalmaya, pasiflerinde ise artışa sebebiyet verebilmekte ya da bireyin destek aldığı bir kişinin vefatı nedeniyle destekten yoksun kalmasına yol açabilmektedir. İnsanlık, her dönemde karşılaşılabilecek muhtemel ve can veya mal güvenliğini tehlikeye düşüren olaylara karşı bir çözüm arayışı içinde olmuştur (KAYIHAN/BAĞCI, 2018). Bu tür zararların önlenmesi ya da tazmini amacıyla sigorta sistemi yapılandırılmıştır. Benzer risklere maruz kalabilecek kişilerin bir araya gelmesiyle sigorta şirketleri teşkil edilmiş; sigortacılar, sigortalılardan topladıkları primler aracılığıyla riskin paylaştırılmasını sağlamışlardır. Böylece, kişilerin karşılaşılabilecekleri muhtemel zararların hafifletilmesi hedeflenmiştir.

Nitekim 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu madde 1408 hükmü uyarınca da menfaat, sigorta sözleşmesinin zorunlu unsurlarından biri olarak kabul edilmekte; menfaatin sona erdiği durumlarda sözleşmenin geçersiz olacağı öngörülmektedir. Menfaat kavramına, sigorta sözleşmesinin tanımının yer aldığı TTK madde 1401 hükmünde doğrudan yer verilmiş olup, bu unsurun sözleşmenin esaslı öğelerinden biri olduğu açık bir şekilde düzenlenmiştir.

Menfaat kavramı ilk ortaya çıktığında, mülkiyetle eşdeğer olarak değerlendirilmiştir. Ancak zamanla, eşya üzerinde mülkiyet hakkı dışında başka hakların da mevcut olabileceği ve bu hakların hukuk düzeni tarafından korunabileceği anlayışı geliştikçe, menfaatin tanımının da daha geniş bir şekilde ele alınması zorunlu hâle gelmiştir. Bu sebeple, başlangıçta geliştirilen ve yalnızca mülkiyet ilişkisiyle açıklanmaya çalışılan menfaat tanımı yetersiz kalmaya başlamıştır. Tanımın eksik kalmasına yol açan bir diğer husus ise, can sigortalarında menfaatin mülkiyetle izah edilememesidir; zira bireylerin birbirleri üzerinde mülkiyet hakkına sahip olmaları ne hukuken ne de ahlaken mümkün kabul edilebilir (SAYHAN, 2001).

Sigorta Sözleşmelerini Kumar ve Bahis İşlemlerinden Ayıran Bir Unsur Olarak “Menfaat”

Sigorta sözleşmeleri, yapısında barındırdığı belirsizlik ilkesi nedeniyle kumar ve bahis işlemleriyle benzerlik göstermektedir; ancak bu iki kurum arasında temel fark, zarar olgusuyla ortaya çıkmaktadır (SAYHAN, 2001). Kumar ve bahse konu işlemlerde taraflardan biri herhangi bir kayba uğramazken, sigorta sözleşmesinde güvence altına alınan menfaatin zarara uğraması söz konusudur ve bu zarar neticesinde taraflardan biri, önceki durumuna kıyasla daha olumsuz bir duruma düşmektedir. Kumar ve bahis işlemlerinde amaç kazanç elde etmek olmasına karşın; sigorta hukuku meydana gelen zararın tazminini amaçlar ve bu sebeple sigortalının amacı kazanç elde etmek suretiyle zenginleşmek değildir. Açıklanan zarar unsuru, sigorta sözleşmelerinin kumar ve bahis işlemlerinden ayrılmasında belirleyici olmuştur.

Kumar ve bahis uygulamalarının yaygınlık kazanmasıyla birlikte kişiler, doğrudan kendileriyle ilgili olmayan ve gerçekleştiğinde kendilerini etkilemeyecek durumları da bu işlemlere konu etmeye ve bu çerçevede sigorta sözleşmeleri kurmaya başlamışlardır. Kumar ve bahiste, tarafların söz konusu olaya olan ilgileri yalnızca işlem süresiyle sınırlıdır. Bahis ya da kumar yapılmadığı takdirde, tarafların o olaya ilişkin herhangi bir etkilenme durumu söz konusu değildir. Bu nedenle, herhangi bir olay üzerine kumar veya bahis oynanması kolaylaşmış, kolaylaştığı ölçüde de bireylerin uğradığı zararlar artış göstermiştir.

Zamanla, insanlar kamuoyunda tanınan kişilerin hayatları üzerine bahisler düzenlemeye başlamışlardır. Nitekim 20. yüzyılda tiyatro yapımcıları, bir kraliyet mensubunun vefatı hâlinde oyunun iptal edilmesi riskini sigorta konusu yapmışlardır. Bu durum, aslında kumar ve bahis konusu olabilecek; sigortalının herhangi bir zarara uğramadığı ya da menfaatinin etkilenmediği hallerin dahi sigorta güvencesine alınmaya başladığını göstermektedir. Hatta bireyler, kendi aralarında doğacak bebeklerin doğum saatleri, taç giyme törenlerinin iptali ihtimali ya da kişilerin hangi sebeple öleceği gibi hususları bile sigorta sözleşmesinin konusu yapmaya başlamışlardır (KARA, 2020). Kamu düzenine, ahlaka ve emredici hukuk ilkelerine aykırı şekilde kurulan bu tür sözleşmelerde, herhangi bir zararı bulunmamasına rağmen sözleşme yapan taraf sigortacıdan tazminat almıştır.

Zamanla yasa koyucular, bu serbest uygulamaların kamu düzenini tehdit edici nitelik taşıdığını fark ederek, sigorta sözleşmelerini kumar ve bahis işlemlerinden ayıracak bir kriterin gerekliliğini hissetmişlerdir. Bu düşünce ilk kez İngiltere’de ortaya çıkmış ve gelişme göstermiştir. Bu bağlamda, sigorta sisteminin kumar ve bahis amacıyla kötüye kullanılmasını önlemek amacıyla “sigortalabilir menfaat” kavramı geliştirilmiştir (SAYHAN, 2001). Sigorta sözleşmelerinde menfaat kavramı, yalnızca sigorta ilişkisini kumar ve bahisten ayırmakla kalmayıp, aynı zamanda haksız kazancın önlenmesi açısından da önem taşımaktadır (KAYIHAN ve BAĞCI, 2018). Kumar ve bahis ilişkilerinde menfaat unsurunun bulunmaması ya da bulunsa bile hukuken korunabilir nitelikte olmaması, menfaatin sigortayı bu işlemlerden ayıran ölçüt olarak kabul edilmesine sebep olmuştur.

Türk Hukukunda Menfaatin Tespiti

Sigorta sözleşmelerinin konusunun ne olduğu yönünde tartışmalar mevcuttur. Doktrinde yer alan bazı görüşler (MERTOL, 2009). sigortanın konusunun “eşya” olduğunu izah ederken hâkim görüş ise, sigorta sözleşmelerinin konusunun eşya üzerindeki menfaat olduğu yönündedir (KENDER, 2023; ARSEVEN,1987; SAYHAN,2001; MERTOL,2009). Hâkim görüşü savunan yazarlar, sigorta sözleşmelerinin konusunun eşya olduğunun kabul edilmesi durumunda sigorta hukukuna ait kavramların izahının mümkün olmayacağını izah etmişlerdir (KENDER, 2023). İzahatı hırsızlık sigortası özelinde örneklendirmek suretiyle açıklığa kavuşturmak mümkündür, buna göre; hırsızlık fiili neticesinde çalınan malın zarar gördüğünü söylemek mümkün değildir, burada çalınan malın üzerindeki malikin menfaati zarara uğramaktadır (ARSEVEN, 1987). Buna ek olarak, bir eşya üzerinde farklı menfaatlara sahip olan kişilerin ayrı ayrı sigorta yaptırabilme imkanının mevcut olması da sigortanın konusunun söz konusu eşyanın üzerindeki menfaat olduğu görüşü ile izah edilmektedir (KENDER, 2023).

Borçlar hukukundaki genel menfaat kavramından teknik olarak farklı bir anlama sahip olan menfaat kavramı (KENDER, 2023) ilk dönemlerde bahis ve sigorta sözleşmelerini birbirinden ayırt etmek maksadı ile ortaya çıkmıştır (SAYHAN, 2001). Menfaat kavramı bazı yazarlar tarafından oldukça geniş yorumlanmış ve “sigortalı için zarara sebep olabilecek belli bir olayın meydana gelmemesindeki yarar” olarak izah edilmektedir (SAYHAN, 2001). Fakat bu görüş menfaat kavramını çok genişletmekte olduğundan bahisle doktrinde çok isabetli görülmemiştir (SAYHAN, 2001). Tüm bunlara ek olarak “bir rizikonun meydana gelmesi halinde sigortalının riziko sebebiyle mahrum kaldığı malvarlığı değeri” olarak izah eden yazarlar da mevcuttur (SAYHAN, 2001). Bu görüş, eleştirilmektedir zira sigorta sözleşmelerinde menfaatin her zaman aktif bir değer olması mümkün görülmemektedir (BOZER, 2017; KENDER, 2023). Diğer bir görüş ise, sigorta menfaatini mal sigortaları ile sınırlayarak “eşyanın sübjektif yanı öne çıkarılarak yapılacak değerlendirme ve kıymet takdiri neticesinde belirlenen malvarlığı değeri” olarak ifade etmiştir (BOZER, 2017; ŞENOCAK, 2009). Tüm bunların yanı sıra doktrinde hâkim olan görüş sigorta menfaatini zarar veren olay ile birlikte değerlendirmeye almaktadır. Söz konusu görüşü savunan yazarlar, sigorta menfaatini, sigorta sözleşmesinin süjesi ile objesi arasındaki, zarara uğrama riski altında bulunan ilişki olarak izah etmektedir.

Türk Hukuk sistemi kapsamında “sigorta konusu” doğrudan izah edilmemiştir. Bu hususa ilişkin kanuni bir düzenleme mevcut değildir. Fakat, kanun lafzında yer alan birçok izahat sigortanın konusunun “eşya üzerindeki menfaat” olduğunu göstermektedir. Reasürans sözleşmelerinin tanımlandığı TTK madde 1403 hükmü ile sigorta menfaatinin yokluğunu düzenleme altına alan TTK madde 1408 hükmü “sigortalanan/sigorta edilmiş menfaat” tanımlamasına yer verilmiş olması da bu durumu izah eder niteliktedir. Tüm bunlara ek olarak “menfaat üzerindeki sınırlamalar” başlığı ile ifade edilen TTK madde 1456 fıkra iki hükmü ile “sigortalı menfaate konu mal” lafzı da TTK’nın Sigorta Hukuku Kitabında menfaat teorisinin esas alındığını göstermektedir (SAYHAN, 2001). Elbette, kanun koyucunun 'menfaat' kavramını teknik anlamı dışında kullandığı hükümler de mevcuttur. Bilhassa TTK madde 1401 hükmünde yer alan 'menfaat' kavramının teknik anlamda kullanılmamış olduğuna yönelik eleştiriler bulunmaktadır (KENDER, 2023). TTK kapsamında düzenleme altına alınan madde 1465 hükmü ile birden çok sigorta, TTK madde 1460 hükmü ile sigorta değeri, TTK madde 1461 hükmü ile sigorta bedeli, TTK madde 1462 hükmü ile eksik sigorta ve TTK madde 1463 hükmü ile aşkın sigorta düzenlemelerine ilişkin hükümlerde kanun koyucunun sigorta sözleşmesinin konusunun “sigortalı menfaatin” oluşturduğu yönündeki tercihinin ortaya çıkışı olarak izah edilmesi isabetli olacaktır.

Temelde, sigorta sözleşmelerinde menfaatin iki ana amaç doğrultusunda öngörüldüğü söylenebilir: İlki, sigorta sözleşmelerinin bir kumar ya da bahis aracı hâline gelmesini engellemek; ikincisi ise, sigortadan faydalanacak kişilerin, sigortaya konu olan şahıs veya mal açısından bir tehdit unsuru olmalarının önüne geçmektir (MENTEŞ, 2017). Bir kimsenin, sigorta konusu yapılan şahsın hayatının veya sağlığının devamında yahut sigortalanan malın mevcudiyetinin ya da bütünlüğünün korunmasında bir yararı varsa, bu kişi menfaat sahibi sayılır. Bu açıklamalardan hareketle menfaat; sigortalı malın zarar görmeden korunmasından ya da sigorta konusu kişinin hayatının devamından elde edilen yarar olarak tanımlanabilir.

Sigorta sözleşmeleri bakımından menfaat unsurunun ayırt edici niteliğine ek olarak menfaat, sigorta korumasının etik açıdan uygun olmayan durumlara yönelik kullanılmasını ve sigortacıya kabul edilemez nitelikte taleplerin yöneltilmesini de önlemeye hizmet eder.

Bunun yanında, can sigortalarında, sigortalı kişi ile sigortadan yararlanacak kimse arasında; mal sigortalarında ise, sigorta konusu mal ile sigorta ettiren arasında bir ilişki kurulması, menfaatin bir başka işlevini ortaya koyar. Bu ilişki sayesinde, rizikonun kasten meydana getirilmesi engellenmiş olur.

Teorik açıdan menfaat; sigortalı malın korunmasından sağlanan yararı ya da malın yok olması veya zarara uğraması sonucunda, kişinin daha kötü bir duruma düşmesini ifade etmektedir. Ancak, soyut olarak tanımlanabilen menfaatin, somut ihtilaflarda tespiti, teorideki kadar kolay olmamaktadır.

Sigortalananabilir menfaatin bulunmadığı hallerde, sigortalının vefatı ya da sigorta konusu malın zarar görmesi durumunda zarar görecektir bir kimse olmayacak ve dolayısıyla telafi edilmesi gereken bir

zarar da ortaya çıkmayacaktır (SAYHAN, 2001). Zira sigortanın temel maksadı, ortaya çıkan zararların karşılanmasıdır. Bu sebeple, sigorta tazminatından kimin istifade edeceğinin açık bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Menfaatin tanımlanması; hangi sözleşmenin geçerli olduğu, riziko gerçekleştiğinde tazminatın kime ödeneceği ve sigorta korumasından kimin faydalanacağı hususlarının tayini bakımından önem arz eder (SAYHAN, 2001).

Meblağ ve zarar sigortaları açısından menfaatin tespitinde farklı yaklaşımlar benimsenmektedir. Ancak genel bir değerlendirmeye ifade edilirse, kişinin iktisadi anlamda zarara uğramasına sebep olabilecek durumlara karşı korunması, sigortalanabilir bir menfaatin varlığına işaret eder. Bu bağlamda sigorta, sigortalıya; malvarlığında bir eksilme veya borçlarında bir artış meydana gelmeyeceğine dair bir teminat sağlar (AKMUT,1980).

Sözleşme konusunun yok olmasından zarar görecektir yahut korunmasından fayda sağlayacak kişiler ile, sigorta konusu edilen kişinin hayatta ve sağlıklı kalmasından menfaat elde edecek kişilerin menfaat sahibi kabul edilmesi gerekir. Mesela, bir aracın maliki aracın korunmasında menfaat sahibidir. Aynı şekilde bir çocuk, babasının hayatı ve sağlığı üzerinde menfaat sahibidir. Zira araç sahibi aracı kullanarak maddi kazanç elde ederken; çocuk da babasından aldığı maddi ve manevi destekle yaşamını sürdürmektedir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, menfaatin sigorta hukukundaki bir diğer işlevi, riziko meydana geldiğinde sigorta sözleşmesinden kimin yararlanacağını belirlemede ölçüt olmasıdır (CEBE, 2018). Sigorta sözleşmesinden haksız yere menfaat sağlamak isteyen, herhangi bir hukuki ya da iktisadi ilgisi olmayan kişilerin sigortacıdan tazminat talep etmesinin önüne geçilmesi için, talepte bulunan kişinin gerçekten menfaat sahibi olup olmadığının belirlenmesi gerekir. Bu yönüyle bakıldığında, menfaatin sigorta hukukunda aynı zamanda bir zenginleşme vasıtası olarak kötüye kullanılmasının da önüne geçtiği söylenebilir.

Her ne kadar kanun hükümleri menfaat unsurunu yalnızca zarar sigortalarına özgü bir şart olarak ele almış gibi görünse de meblağ sigortalarında da menfaat aranmaktadır. TTK madde 1401 hükmü, tüm sigorta sözleşmeleri için menfaat şartını öngörürken; hayat sigortalarına ilişkin madde 1490 ve madde 1493 hükümleri, hastalık sigortasına dair madde 1515 ve kaza sigortalarında hayat sigortası hükümlerinin uygulanacağına ilişkin madde 1510 hükmü, menfaatin lehtar nezdinde mevcut olması gerektiğini düzenleme altına almıştır. Meblağ sigortasının bir türü olan hayat sigortalarında, menfaat doğrudan sözleşmenin konusunu oluşturmamakla birlikte, sözleşmenin tarafları arasında mutlaka bulunmalıdır (KANER, 2020).

Rizikonun gerçekleşmesinden olumsuz etkilenecek kişilerin sigortalanabilir menfaate sahip olduğu ve rizikonun gerçekleşmesi neticesinde malvarlığında azalma yaşayan kimselerin menfaat sahibi sayılması gerektiği ifade edilmektedir. Meblağ sigortalarında ise doğrudan menfaat koşulunun aranması yerine, riziko şahsının hayatı üzerine yapılan sigortaya rıza gösterip göstermediğinin sorgulanmasının daha yerinde olacağı ileri sürülmektedir (ÜNAN, 2020). Benzer şekilde, rizikonun gerçekleşmesiyle maddi zarara uğrama ihtimali bulunan kimsenin sigorta sözleşmesi kurmakta menfaatinin bulunduğu da savunulmaktadır (SAYHAN, 2001). Buna karşılık, menfaatin ancak zarar sigortaları (aktif sigortalar) için öngörülebileceği, menfaatin malvarlığının somut durumuna ilişkin olması gerektiği ve bu nedenle meblağ sigortalarında menfaat unsurunun bulunmadığı yönünde görüşler mevcuttur (KENDER, 2017). Ayrıca, sigorta sözleşmelerinde menfaatin mutlaka kesin şekilde belirlenebilir olması yerine, ekonomik bir değer taşıma ihtimalinin bulunmasının yeterli sayılması gerektiği de ileri sürülmektedir (CAN, 2018).

Aktif sigortalarda; malik, rehin alacaklısı, aynı hak sahibi yahut haciz alacaklısı gibi kimseler menfaat sahibi olarak kolaylıkla tespit edilebilir. Yargıtay'ın bir kararında, ferdi koltuk kaza sigortalarında, sigorta süresi boyunca koltukta seyahat eden kişinin menfaat sahibi sayılacağı belirtilmiştir (Yargıtay 17. Hukuk Dairesi'nin 30.10.2015 tarihli, 2013/4633 esas ve 2014/14653 karar sayılı ilamı). Başka bir kararında ise, bir zarar sigortası türü olan inşaat sigortasında, inşa edilen yapı ile bu yapıda kullanılan malzemeler üzerinde menfaat bulunduğu kabul edilmiştir (Yargıtay 21. Hukuk Dairesi'nin 20.11.2018 tarihli, 2017/1757 esas ve 2018/8458 karar sayılı ilamı).

SİGORTALANABİLİR MENFAATTE BULUNMASI GEREKEN UNSURLAR

Menfaatin tespiti açısından iki şartın varlığı aranmaktadır: bunlardan ilki menfaatin ekonomik olarak bir değerinin mevcut olması diğeri ise menfaatin meşru olmasıdır. Sigorta sözleşmelerinin tanımlamasının yapıldığı TTK madde 1401 hükmü sözleşme ile teminat altına alınan hususların “para ile ölçülebilen bir menfaat” olması gerektiği yönündedir. Ayrıca TTK madde 1404 hükmünde belirtildiği üzere sigorta ile koruma altına alınan menfaatin, kanunun emredici hükümlerine, ahlaka ve kamu düzenine aykırı bir fiilden doğacak olan zararları kapsamaması gerektiği düzenleme altına alınmıştır.

Menfaatin Ekonomik Bir Değerinin Olması Koşulu

Sigorta hukuku, fertlerin gelecekte karşılaşabilecekleri tehlikeler nedeniyle uğrayacakları iktisadi kayıplardan korunma zarureti neticesinde teşekkül etmiştir. Tarihî süreç içerisinde zarar yahut masrafa sebebiyet verebilecek vakıaların ekonomik neticelerinden korunma arzusuyla sigorta müessesesi vücut bulmuştur (KENDER, 2023). Bu gelişim süreci, sigorta kavramının temelinde yer alan “*kişilerin ekonomik güvenlik ihtiyacını*” açıkça ortaya koymakta olup, bu ihtiyaç doğrultusunda sigorta sözleşmelerinde aranan menfaat unsurunun da iktisadi nitelikte olması bir zaruret olarak kabul edilmiştir.

Meblağ sigortası mahiyetindeki akitlerde menfaatin ekonomik karakteri; sigortalının hayatta kalmasıyla elde edilecek makul bir kazanç yahut sigortalının vefatı hâlinde bu durumdan kaynaklanan maddi kaybın ortaya çıkması şeklinde tezahür etmektedir (KENDER, Hususi Sigorta, 2017). Buna mukabil zarar sigortaları bakımından, sigorta konusu malın telef olması yahut hasara uğraması durumunda, o maldan gelir elde eden kimsenin bu gelirinde azalma meydana geliyorsa yahut tamamen kayboluyorsa, bu şahsın ilgili mal üzerinde menfaat sahibi olduğu kabul edilmektedir (SAYHAN, 2001).

Ne var ki, menfaatin ekonomik vasfı, can sigortaları açısından ilk nazarda sınırlayıcı bir yorum gibi algılanabilir. Zira can sigortalarında rizikonun gerçekleştiği şahıs bir insan olup, insan hayatına maddî bir kıymet biçilmesinin esasen ahlaken kabul edilemeyeceği düşünülmektedir (SAYHAN, 2001; KARA, 2020; CAN, 2018; KABUKÇUOĞLU ÖZER, 2014). Ancak, TTK menfaatin açıkça “*para ile ölçülebilir*” nitelikte olması gerektiği belirtilmiş olduğundan, menfaatin ekonomik olması, kanuni bir zaruret halini almıştır. Bu çerçevede, ekonomik bir değere sahip olan hususlar sigorta sözleşmesinin teminatı altına alınabilmekte; sigorta ettirenin bu menfaati üzerinde bir zarar doğması hâlinde, sigortacının tazminat ödeme yükümlülüğü gündeme gelmektedir. İzah edilen gerekçelerle, can sigortaları bakımından da taraflar arasındaki ilişkinin iktisadi yönü göz önüne alınarak menfaat kavramının değerlendirilmesi icap eder.

Meşru Olması

Sözleşme özgürlüğü ilkesi çerçevesinde, taraflar arzu ettikleri sözleşmeyi akdetme serbestisine sahiptirler. Ancak bu serbesti mutlak olmayıp, hukuk düzeni tarafından bazı kayıt ve şartlarla sınırlandırılmıştır. Tarafların aralarında kuracakları özel hukuk sözleşmelerinin tabi olduğu temel sınırlar, TBK madde 27/1 hükmü ile açıkça düzenleme altına alınmıştır. Anılan düzenlemeye göre: “*Kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür.*” Maddenin lafzından da anlaşılacağı üzere, hukukî muhtevası herhangi bir normatif düzenlemeye aykırılık arz eden, kamu nizamını ihlâl eden, kişilik haklarını zedeleyen yahut toplumsal değer yargılarına aykırı olan sözleşmeler batıldır (OĞUZMAN/ÖZ, 2016). Bu çerçevede, her ne kadar özel hukuk sahasına dâhil olan sözleşmeler kural olarak serbestçe akdedilebilecekse de bu sözleşmelerin öncelikle emredici hukuk kurallarına, ahlâk ve adaba, kamu düzenine ve kişilik haklarına muvafık olması icap eder.

Sigorta sözleşmesinin de bir özel hukuk akdi olduğu nazara alındığında, TBK madde 27 hükmünde yer alan bu düzenleme sigorta akitleri bakımından da aynen tatbik olunur. Bu doğrultuda, sigortalı menfaatin yalnızca iktisadi bir kıymete sahip olması kâfi olmayıp, aynı zamanda hukuk

düzeni tarafından himaye edilen, meşru ve ileri sürülebilir bir menfaat olma vasfını haiz bulunması gerekmektedir (CAN, 2018). Zira sigorta sözleşmelerinde teminat altına alınan husus, sigorta konusu nezdinde mevcut bulunan menfaattir. Bu itibarla, söz konusu menfaatin TBK madde 27 hükmünde belirtilen sınırlara uygun olması zarurüdür. Sigorta konusu ile sigortalı arasında kurulan bağın emredici hükümlere, ahlâka, kamu düzenine ve kişilik haklarına uygun olması ve konusunun fiilen mümkün bulunması şarttır (KARA, 2020). Netice itibarıyla, sigortalanabilir menfaatin meşruiyeti; bir başka deyişle, TBK madde 27 hükmüne uygunluğu esastır (KARA, 2020).

Anılan hususlar, TTK madde 1404 hükmünde de açıkça düzenlenmiş olup, sigorta sözleşmesinin emredici hükümlere, kamu düzenine ve ahlâka aykırı bir fiilden doğacak zararı teminat altına alacak surette akdedilmesi halinde, bu sözleşmenin kesin hükümsüz olacağı hüküm altına alınmıştır (ÜNAN, Genel Hükümler, 2020). Madde hükmü, yalnızca TBK madde 27’de zikredilen değerlere aykırılık hâlinde değil, aynı zamanda sigortalanabilir menfaatin bulunmaması hâlinde de sözleşmenin tümünden geçersiz olacağını öngörmektedir (ÜNAN, Genel Hükümler, 2020).

Her ne kadar sigorta sözleşmeleri özel hukuk sözleşmesi niteliğinde olduğundan, TBK’da yer alan düzenlemeler esas alınarak değerlendirme yapılabileceği düşünülebilirse de TTK’da mükerrer bir düzenlemeye gidilmesi, öğretilerde farklı değerlendirmelere yol açmıştır. Kanaatimizce, TTK madde 1404 hükmü, TBK’daki düzenlemeyi aynen tekrar etmekte; buna ilaveten sigorta hukukuna özgü bir çözüm alternatifi getirmemektedir. Halbuki, batıl sayılabilecek hükümlerden arındırılmış bir sözleşmenin ayakta tutulması; sigorta ettirenin sigorta korumasından faydalanabilmesi açısından daha hakkaniyetli bir yaklaşım olurdu. TBK sistematığı de bu doğrultuda olup, yalnızca emredici hükümlere aykırı olan kayıtlar geçersiz sayılmakta, diğer hükümler ise geçerliliklerini muhafaza etmektedir (ÜNAN, Genel Hükümler, 2020). Bu bağlamda, sözleşmenin tümünden geçersiz sayılması yerine, yalnızca sorunlu hükmün ayıklanması ve gerekli hâllerde sigorta ettirene eksikliklerin giderilmesi için makul bir süre tanınması hem uygulamaya hem de sigorta ettirenin menfaatlerine daha uygun düşecektir.

Yargıtay içtihatları da menfaatin meşruiyeti hususunda somut olaya özgü değerlendirmeler içermektedir. Örneğin, ülkeye gümrük mevzuatına aykırı olarak sokulan bir aracın sigortalanmasına ilişkin bir uyuşmazlıkta, hukuken korunabilir bir menfaatin mevcut bulunmadığı gerekçesiyle sözleşmenin geçersiz olduğu kabul edilmiştir. (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi’nin 03.10.2003 tarihli, 2003/9916 esas ve 2003/8745 Karar sayılı ilamı). Menfaatin ancak meşru olduğu takdirde sigortalanabileceği esas çerçevesinde, menfaate dayanak teşkil eden hukuki ilişkinin de hukuka uygun bir zeminde tesis edilmesi şarttır.

Yüksek Mahkeme’nin menfaatin meşruiyetine ilişkin bir diğer kararında ise, kasko sigortasına konu aracın mülkiyetinin, şekil şartına uygun biçimde devredilmiş olması gerektiği vurgulanmıştır (Yargıtay 17. Hukuk Dairesi’nin 28.03.2016 tarihli, 2015/17398 esas ve 2016/3831 karar sayılı ilamı). Yalnızca zilyetliğin devredilmiş olması, menfaatin hukuken kazanıldığı anlamına gelmeyeceğinden; 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu’nun 20/D maddesi gereğince noter huzurunda yapılmamış satış işlemleri neticesinde devredilen araçların sigortalanmasında, menfaatin de meşru şekilde kazanılmadığı kabul edilmiştir. Benzer bir yaklaşım, Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasına ilişkin bir uyuşmazlıkta da benimsenmiş; işleten sıfatının ve buna bağlı menfaatin devri hususunda yukarıda belirtilen ilkelere uygun değerlendirme yapılmıştır (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi’nin 09.05.2005 tarihli, 2004/3806 esas ve 2005/4863 karar sayılı ilamı).

SİGORTA KONUSU VE MENFAAT AYRIMI

Uygulamada sıklıkla birbirine karıştırılan “sigorta konusu” ile “sigortalanabilir menfaat” kavramları, esasında farklı anlamlar ifade etmektedir. Bu iki kavram arasındaki ayrımın net bir biçimde ortaya konulması, özellikle menfaat kavramının doğru anlaşılması bakımından büyük önem taşımaktadır.

Sigorta konusu, sigorta sözleşmesinin temel ve zorunlu unsurlarından birini teşkil eder. Bu unsur, sözleşme kapsamında koruma altına alınacak şeyi tanımlar ve sigorta himayesinin sınırlarının tayininde belirleyici rol oynar. Nitekim sigortalının malvarlığında eksilmeye neden olan riziko, doğrudan sigorta

konusu üzerinde gerçekleşmektedir. Sigorta konusu, sözleşme çerçevesinde somut olarak belirlenmesi gereken unsurdur ve bu unsurun tayin edilebilmesi için söz konusu objenin maddi bir değere haiz olup olmadığının belirlenmesi gerekir. Bu bağlamda yalnızca maddi varlıklar değil, maddi olmayan değerler ve hatta şahıslar dahi sigorta konusu olarak belirlenebilir (KARA, 2020).

Öte yandan, menfaat kavramı sigortalının sigorta konusu ile arasındaki ekonomik ve hukuken korunmaya elverişli meşru ilişkiyi ifade eder. Menfaat sahibi kişi, sigorta sözleşmesini akdetme ve sözleşme kapsamında belirlenen konuya ilişkin sigorta himayesinden yararlanma yetkisine sahiptir. Sigorta sözleşmeleriyle esasen koruma altına alınan unsur, doğrudan sigorta konusu değil; sigortalının o konu üzerindeki menfaatidir. Bu menfaat, sigorta ettirenin sözleşmeyi yapma yetkisini ve sigorta konusu zarar gördüğünde tazminatı hangi sıfatla ve hangi hukuki temele dayanarak talep edebileceğini ortaya koyar. Malın çalınması hâlinde, fiziksel anlamda malın yok edilmesi söz konusu olmasa da malik, mal üzerindeki ekonomik yarardan mahrum kaldığı için menfaat yönünden zarar görmektedir.

Sigorta konusu ile menfaatin birbirinden ayrıştırılması sayesinde, özellikle zarar sigortalarında koruma sağlanan şeyin eşyanın kendisi değil; eşya üzerindeki menfaat olduğu açıkça ortaya konulmaktadır. Aynı şekilde, meblağ sigortalarında da doğrudan sigortalı kişi değil; onun üzerindeki menfaat sigorta teminatının konusunu oluşturur. Zira bazı hallerde, sigorta konusu olan eşya zarara uğramamış olsa dahi, sigorta ettirenin bu eşya üzerindeki menfaati zarar görebilmektedir. Öğretide bu duruma örnek olarak hırsızlık sigortası gösterilmektedir (SAYHAN, 2001).

Bu örnekte, sigorta koruması yalnızca malın varlığına indirgenmiş olsaydı, sigorta ettirenin herhangi bir zararının olmadığı ve dolayısıyla tazminat talebinde bulunamayacağı kabul edilmek zorunda kalınacaktı. Ancak sigorta ettirenin, malın çalınması nedeniyle maldan sağladığı ekonomik faydadan yoksun kalması ve malvarlığındaki aktif değerlerin azalması sonucunda uğradığı kayıp, menfaatin zarara uğradığını ve bu kapsamda tazminat talebinde bulunulabileceğini göstermektedir (TAŞKIN, 2019).

MENFAATİN SÜREKLİLİĞİ

Geçerli bir sigorta sözleşmesinin kurulabilmesi için, sigorta himayesinden yararlanacak kişinin sözleşmenin akdedildiği anda, sigorta konusu üzerinde menfaat sahibi olması gerekir. Zira TTK madde 1408 hükmünün açık bir şekilde, menfaatin yalnızca sözleşmenin kurulması anında değil; sözleşmenin yürürlükte bulunduğu her aşamada varlığını koruması gerektiğini hüküm altına almıştır (ÜNAN, Genel Hükümler, 2020). Bu itibarla, menfaatin sonradan ortadan kalkması, sigortacının rizikoyu taşıma borcunu da sona erdirir (SAYHAN, 2001). Başka bir ifadeyle, menfaatin yokluğu, sigorta sözleşmesinin asli unsurlarından ikisini – yani menfaat unsurunu ve rizikonun varlığını – geçersiz kılar.

Bu çerçevede, menfaatin sözleşmenin kurulduğu anda mevcut olması gerekliliği, bu varlığın sözleşme süresi boyunca devam etmesi zorunluluğu ile tamamlanmaktadır. Nitekim menfaatin ortadan kalktığı andan itibaren sözleşme geçerliliğini yitirir (ÜNAN, Genel Hükümler, 2020). Bununla birlikte, kanunun bu düzenlemesi öğretide bazı eleştirilerin hedefi olmuştur (CAN, 2018). Zira menfaatin, sözleşmenin kurulduğu an itibarıyla değil de rizikonun gerçekleştiği anda mevcut olup olmaması yönünden değerlendirilmesinin daha isabetli olacağı ileri sürülmektedir. Bu görüşe göre, riziko gerçekleştiğinde menfaati bulunmayan bir kimsenin, sigortacıdan herhangi bir tazminat talebinde bulunabilmesi zaten mümkün olmayacaktır (ÜNAN, Genel Hükümler, 2020).

Her ne kadar kanun koyucu menfaatin sözleşmenin kuruluş anında mevcut olmasını şart koşmuşsa da bu yaklaşım henüz ortaya çıkmamış, gelecekte doğması muhtemel, menfaatlerin sigorta korumasına alınabilmesini engellemektedir (ÜNAN, Genel Hükümler, 2020).

Türk Ticaret Kanunu madde 1408 hükmünde öngörülen bu genel kurala bir istisna, yine TTK madde 1453 hükmünün üçüncü fıkrasında düzenlenen grup sigortaları ve taşıma sigortaları bakımından karşımıza çıkmaktadır (ŞENOCAK, Sorumluluk, 2000). Grup sigortalarında, sigorta sözleşmesi düzenlenirken gruba henüz dahil olmayan, ancak sonradan dahil olan mallar da sigorta teminatı kapsamında yer alabilecektir (ÜNAN, Genel Hükümler, 2020; CAN, 2018). Bu düzenlemeye göre, grup sigortasına konu mallar, belli bir amaç doğrultusunda bir araya getirilmiş olup, bunlara ilişkin menfaatin

sözleşmenin kurulma anında mevcut olması aranmaz. Ancak bu istisnanın tatbikinde, ilgili malların gerçekten gruba dahil olup olamayacağına dikkatle tespit edilmesi gerekmektedir (CAN, 2018).

SİGORTALANABİLİR MENFAATİN YOKLUĞU

Menfaat, sigorta sözleşmeleri bakımından “*objektif esaslı unsur*” niteliği taşımaktadır. Borçlar hukukuna göre objektif esaslı unsur, bir sözleşmenin hukukî varlık kazanabilmesi için zorunlu şekilde mevcut olması gereken, yokluğu hâlinde sözleşmenin kurulduğunun dahi kabul edilemeyeceği kurucu unsurlardan biridir (OĞUZMAN ve ÖZ, 2016). Bu yönüyle menfaatin yokluğu, sigorta sözleşmesinin hukuk düzeninde geçerli bir akit olarak vücut bulmamasına sebep olur (ÜNAN, Zarar Sigortaları, 2020). Başka bir ifadeyle, menfaat, sigorta sözleşmesinin geçerliliği bakımından *kaim bir unsur* olup; sözleşmenin iktisap anında mevcut değilse, akdin kuruluşu da geçerli şekilde gerçekleşmiş sayılmaz (AKGÜN, 2017).

Türk Ticaret Kanunu, menfaatin ya sigorta sözleşmesinin kuruluş anında mevcut olmaması ya da usulüne uygun şekilde kurulmuş bir sözleşme süresi içerisinde ortadan kalkması hâlinde, uygulanacak hukukî yaptırımın “geçersizlik” olduğunu açıkça hükme bağlamaktadır (ULAŞ, 2005). Ayrıca, bu husustaki düzenleme *mutlak emredici* nitelikte olup, aksine sözleşme yapılması veya mevcut olmayan bir menfaatin sigorta teminatına konu edilmesi hukukî sonuç doğurmaz.

Mülga Türk Ticaret Kanunu döneminde, menfaatsiz sigorta sözleşmelerine uygulanacak yaptırım “butlan” (mutlak hükümsüzlük) olarak değerlendirilmekteydi (OĞUZMAN ve ÖZ, Cilt I, 2016). O dönemdeki anlayışa göre, sözleşmenin tüm kurucu unsurları mevcudiyet arz etse dahi, kamu düzenini ilgilendiren bir geçerlilik şartının eksikliği, sözleşmenin butlan ile malul sayılmasını gerektirmekteydi. Ancak 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu ile bu yaklaşım terk edilmiş; menfaatin sözleşmenin kurucu unsurlarından biri olduğu vurgulanarak, bu unsurun yokluğunun doğrudan geçersizlik yaptırımını doğuracağı kabul edilmiştir. Zira kurucu bir unsurdan yoksun olan sözleşmenin hukuk düzeninde varlık kazanması mümkün değildir.

Menfaatin, sözleşmenin kurulması anında mevcut olmaması ve daha sonra menfaat iktisap edilmek suretiyle bu eksikliğin giderilmeye çalışılması dahi, sözleşmenin geçerliliğini sağlamaya yeterli olmayacaktır (SOPACI ÖZTUNA, 2018). Zira kanunun mutlak emredici karaktere sahip bu düzenlemesi, menfaat yokluğunun sonradan giderilmesi suretiyle sözleşmenin ayakta tutulmasına imkân tanımamaktadır. Sigorta sözleşmesinin geçerli şekilde kurulmuş ve hüküm ifade eder nitelikte olabilmesi için, menfaatin yalnızca kuruluş anında değil; sözleşmenin ifası süresince de devamlılık arz etmesi zaruridir.

Menfaatin Var Olması Gereken An

Yukarıda izah olunduğu üzere, *sigorta menfaati* hem sözleşmenin kurulduğu anda hem de geçerli olacağı öngörülen süre boyunca ve nihayet rizikonun tahakkuk ettiği anda mevcut olmalıdır. Bu üç aşamadan herhangi birinde menfaatin mevcut olmaması hâlinde sözleşme *hüküm ifade etmemekte* ve sigortalının tazminat talep hakkı doğmamaktadır. İşbu bölümde, menfaatin sözleşmenin devamı sürecinde ortadan kalkması durumunda doğacak hukukî neticeler, ayrı ayrı ele alınacaktır.

Sözleşmenin Kurulması Sırasında Menfaat Yokluğu

Mevcut olmayan bir menfaatin sigortalanması, özellikle henüz gerçekleşme ihtimali bulunan bir rizikoya karşı yapılan sözleşmelerde, menfaatin hiç doğmaması veya rizikonun sözleşmeden evvel tahakkuk etmesi gibi hâllerde gündeme gelmektedir. Bu gibi durumlarda geçerli bir sigorta sözleşmesinden bahsetmek mümkün değildir (SOPACI ÖZTUNA, 2018; ÜNAN, Genel Hükümler, 2020). Zira sigortalabilir bir menfaatin mevcut olmaması, akdin kurulmasını engellemektedir.

Sözleşmenin kuruluş anında menfaatin yokluğu nedeniyle sigorta sözleşmesinin geçersiz sayılması, öğretide çeşitli eleştirilere konu olmuştur. Bu çerçevede, menfaatin esas alınması gereken zamanın, rizikonun gerçekleştiği an olması gerektiği; çünkü zarara uğrayan kişinin bu anda menfaat sahibi olacağı ve dolayısıyla ileride doğması muhtemel menfaatlerin de sigorta kapsamına alınabileceği ileri

sürülmektedir (Ünan, 2020). Benzer şekilde, sözleşmenin kurulması sırasında menfaat mevcut değilse bile, rizikodan önce menfaatin doğması ve sigorta ettirenin iyi niyetli olması şartıyla, sözleşmenin hakkaniyet gereği geçerliliğini koruması gerektiği savunulmaktadır (Uluş, 2010). Özellikle zarar sigortalarında, menfaatin yokluğu, kişinin zarara da uğramaması anlamına geldiğinden; zarar ortaya çıktığında menfaatin de mevcut olduğunun kabul edilmesi, somut zararların tazminini mümkün kılacağı için, menfaatin riziko anındaki varlığına bakılması daha adilane bir çözüm olarak değerlendirilmektedir (Taşkın, 2019).

Sözleşme Kurulduktan Sonra Menfaatin Ortadan Kalkması

Türk Ticaret Kanunu madde 1408 hükmü, menfaatin yalnızca sözleşmenin kurulduğu anda değil, sözleşmenin hüküm ve sonuç doğurduğu tüm süre boyunca mevcut olması gerektiğini emredici bir şekilde düzenlemektedir. Bu bağlamda, menfaatin sözleşmenin akdedildiği anda mevcut olduğu ancak ilerleyen dönemde ortadan kalktığı hâllerde, kurucu unsur eksilmiş olacağından dolayı sözleşmenin geçerliliği sona erecektir (KABUKÇUPOĞLU ÖZER; ÜNAN, Zarar Sigortaları, 2020).

Anılan hüküm mutlak emredici nitelikte olup, tarafların bu düzenlemeye aykırı bir sözleşme yapmaları mümkün değildir. Menfaatin ortadan kalkması, genellikle sigortalanan kıymetin zıyaı yahut menfaat sahibinin değişmesi neticesinde gerçekleşir. Her ne kadar menfaat sahibinin değişmesi durumunda menfaat tamamen ortadan kalkmamış olsa da kanun bu duruma geçersizlik sonucunu bağlamıştır.

Borçlar hukukuna göre, geçerli şekilde kurulmuş bir sözleşmenin, sonradan ortaya çıkan bir hal nedeniyle ifasının imkânsızlaşması, sözleşmenin geçerliliğini değil, devamını etkiler (OĞUZMAN/ÖZ, Cilt I, 2016). Sigorta sözleşmelerinde menfaatin sonradan ortadan kalkması da bu bağlamda özel bir imkânsızlık hali teşkil etmektedir (TAŞKIN, Menfaat Eksikliği, 2019). TBK madde 136 hükmü ve devamı maddelerinde düzenlenen ifa imkânsızlığı hâlinde, borçlu kusursuz ise borçlar kendiliğinden sona ermekte, borçlu almış olduğu edimleri iade etmekle yükümlü olmakta ve karşı edimi talep hakkını kaybetmektedir.

Sigorta sözleşmesinde de menfaatin yok olmasıyla birlikte hem sigorta ettirenin prim ödeme borcu hem de sigortacının riziko taşıma yükümlülüğü ortadan kalkar. Ancak sigortacı, menfaatin sona erdiği tarihe kadar geçen sürede rizikoyu taşıdığından, o döneme ilişkin tahsil ettiği primleri iade etmek zorunda değildir. Buna mukabil, TTK madde 1419 hükmü gereğince, geçersizlik tarihinden sonra henüz tahsil edilmemiş primler talep edilemeyecek; daha önce tahsil edilmiş ve işlememiş günlere ilişkin olan primler ise sigorta ettirene iade edilecektir (ÜNAN, Zarar Sigortaları, 2020; TAŞKIN, Menfaat Eksikliği, 2019; SOPACI ÖZTUNA, 2018).

Hayat sigortalarında lehtar atanmış olması hâlinde, menfaatin bu lehtar bakımından değerlendirilmesi gerekir. Lehtarın menfaatinin dayanağını teşkil eden hukuki ilişki veya sebebin ortadan kalkması hâlinde, sözleşmenin geçersiz sayılması gündeme gelecektir. Ancak bu durumda, doğrudan geçersizlik sonucuna gitmek yerine, sigorta ettirene yeni bir lehtar belirlemesi için süre tanınması ya da kanunî lehtar prensibinin devreye alınması suretiyle sözleşmenin devam ettirilmesi hukuken daha makul bir seçenek olabilirdi (ÜNAN, Lehtar Atama, 2017). Bu sayede sigorta ettirenin sözleşme ile sağlamak istediği teminat ve güvence de korunmuş olurdu.

Menfaat Sahibinin Değişmesi

Yukarıda izah olunduğu üzere, sigorta menfaatinin tamamen ortadan kalkması hâlinde sigorta sözleşmesinin geçersiz sayılacağı hususu, mutlak emredici nitelikte bir düzenlemeye konu edilmiştir. Ancak TTK madde 1408 hükmünün ikinci fıkrasında, TTK madde 1470 düzenlemesine atıf yapmak suretiyle bu hükmün istisnası öngörülmüştür. Mezkûr 1470. madde, menfaatin sahibinin değişmesi hâlinde sigorta sözleşmesinin akıbetine ilişkin özel bir düzenleme içermektedir.

Anılan hüküm uyarınca, menfaatin herhangi bir hukuki işlem sonucu el değiştirmesi durumunda, kural olarak sigorta ilişkisi sona ereceği düzenleme altına alınmıştır. Yargıtay sorumluluk sigortaları söz

konusu olduğunda farklı bir uygulamaya gitmekte; menfaat sahibinin değişmesinin zarar gören üçüncü kişiye karşı ileri sürülemeyeceğini kabul etmektedir. Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasının konu edildiği aşağıda bilgileri verilen kararlarda sigorta sözleşmelerinin işletene değil araca ilişkin olduğu ifade edilerek menfaat sahibi değişmiş olsa dahi sigortacının tazminat ödemesi gerektiği kabul edilmiştir. (17. HD. 25.12.2014 tarihli, 2014/23245 esas ve 2014/19446 karar sayılı ilamı). Sigorta konusu mal üzerinde menfaat sahibi olan kişinin değişmesi hâlinde mevcut sigorta sözleşmesinin kendiliğinden sona ereceği kabul edilmiştir (BİLGİN, 2017; CAN, 2018; ÜNAN, Zarar Sigortaları, 2020). Bu düzenleme, 6762 sayılı mülga Türk Ticaret Kanunu'nda yer alan sistemden tamamen farklıdır. Mülga Kanun madde 1303 hükmü uyarınca, menfaatin el değiştirmesi durumunda sigorta sözleşmesi yeni menfaat sahibi ile devam eder nitelikteydi; ancak taraflar aksine bir hükümlerle sözleşmenin sona ermesini kararlaştırabilmekteydiler (ATAMER, Zarar Sigortaları, 2011).

Ne var ki, uygulamada poliçe özel şartlarında ve genel şartlarda mülga Kanun hükmünün aksine düzenlemelere yer verilmesi, 6102 sayılı Kanun'un yeni hükmüyle paralellik arz etmektedir. Bu anlamda, menfaatin el değiştirmesi hâlinde sigorta sözleşmesinin sona ermesi sonucunu doğuran bu yeni düzenlemenin, özellikle sigortacılar bakımından daha elverişli olduğu değerlendirilebilir. Zira rizikoyu tamamen üstlenen ve rizikonun gerçekleşmesi hâlinde tazmin borcu altına giren sigortacı, üstlendiği riskin yoğunluğu ve gerçekleşme olasılığına göre prim tahsil etmekte; menfaat sahibinin değişmesi durumunda ise, bu yeni kişiyle farklı koşullarda bir sözleşme akdetme ihtiyacını hissedebilmektedir. Sigortacı, menfaatin yeni sahibiyle sözleşmenin devamını, prim tutarının artırılması veya bazı hususların teminat kapsamı dışında tutulması gibi yeni şartlara bağlamak isteyebilir.

Bununla birlikte, bu düzenlemenin sigortacılar bakımından olumsuz bir sonucu da söz konusu olabilir: Menfaatin yeni sahibi, mevcut sigorta şirketiyle ilişkiyi sürdürmek istemezse, sigortacı elde ettiği prim gelirinden mahrum kalacak; eğer sözleşmenin sona erdiği tarihten sonra prim tahsil edilmişse, bu primleri de iade etmekle yükümlü olacaktır. Mülga Kanun döneminde ise sigortacılar, menfaatin yeni sahibiyle sözleşmenin devamı zorunluluğu nedeniyle, üstlenilen risk ile tahsil edilen prim arasında orantısızlıkla karşı karşıya kalabilmekteydiler (ÜNAN, Zarar Sigortaları, 2020).

Bununla birlikte, TTK madde 1470 hükmü emredici mahiyette olmayıp, taraflara aksine bir düzenleme yapabilme imkânı tanımaktadır. Başka bir ifadeyle, sözleşmeye konulacak bir hüküm ile menfaat sahibinin değişmesi hâlinde dahi sözleşmenin geçerliliğini sürdüreceği kararlaştırılabilir. Bu tür bir düzenleme yapılmadığı takdirde, menfaatle olan ilişkisinin ortadan kalkması nedeniyle, sigorta ettirenin sözleşmeye taraf olma ehliyeti ve dolayısıyla menfaati de sona erecektir (ÜNAN, Zarar Sigortaları, 2020). TTK madde 1470'te düzenlenen hâl, menfaatin tümünden ortadan kalkmasından ziyade, menfaatin sahibinin değişmesini konu edinmektedir. Bu yönüyle, menfaatin el değiştirmesi, menfaatin sonradan ortadan kalkmasının özel bir görünümü olarak değerlendirilebilir. Zira sigorta konusu mal üzerindeki yararlanma, kullanım veya tasarruf hakkı, mülkiyet yahut sınırlı ayni hakka dayalı olarak hâlen mevcuttur. Bu durumda, yeni menfaat sahibi, söz konusu malı sigorta ettirme hakkına sahiptir.

Sigorta konusu malın malikinin veya üzerindeki sınırlı ayni hak sahibinin değişmesi gibi durumlar, menfaatin el değiştirmesi kapsamında değerlendirilmelidir. Böyle bir değişiklik meydana geldiğinde, kural olarak sigorta sözleşmesi kendiliğinden sona erecektir. Yargıtay'ın içtihatlarında da bu husus teyit edilmekte olup, menfaatin geçerli bir şekilde el değiştirmiş sayılabilmesi için, bu işleme dair öngörülen resmi şekil şartlarına mutlaka riayet edilmesi gerektiği belirtilmektedir (YHGK'nın 11.02.2004 tarihli, 2004/11-32 esas ve 2004/55 Karar sayılı ilamı). Zira resmi şekil gerçekleşmedikçe, menfaate dayanak teşkil eden hukuki ilişkinin geçerli bir biçimde devredildiğinden söz edilemez.

Türk Ticaret Kanun'daki bu düzenleme bazı sigorta türlerine özgülenmiş şekilde genel şartlarda da yansıma bulmuştur. Kara Araçları Kasko Sigortası Genel Şartlarında, sigorta konusu aracın mülkiyetinin değişmesi hâlinde TTK ile uyumlu biçimde sözleşmenin sona ereceği hükme bağlanmıştır. Buna mukabil, İnşaat All Risk Sigortası, Makine Kırılması Sigortası, Yangın Sigortası, Yangına Bağlı Kar Kaybı Sigortası, Dolu Sigortası, Sera Sigortası, Cam Kırılmasına Karşı Sigorta, Montaj Sigortaları ve Kredi Sigortalarına ilişkin genel şartlarda ise, menfaatin el değiştirmesi hâlinde sözleşmenin yeni malik

ile devam edeceği; ancak sigortacının bu durumu öğrendiği andan itibaren sekiz gün içerisinde sözleşmeyi feshedebilme hakkının bulunduğu öngörülmüştür. Sigortacı tarafından bu sürede fesih hakkı kullanılmazsa, sözleşme yeni malik ile aynı şartlarla devam edecektir.

Buna karşılık, Hırsızlık Sigortası, Karayolları Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Mesuliyet Sigortası ve Motorlu Kara Taşıtları İhtiyari Mali Sorumluluk Sigortası genel şartlarında, menfaatin el değiştirmesi hâlinde sözleşmenin feshedilmiş sayılacağı açıkça düzenlenmiştir. Bazı sigorta türlerinde ise, menfaatin el değiştirmesi hâlinde dahi sözleşmenin yeni malik ile aynen devam edeceği öngörülmüştür: Zorunlu Deprem Sigortası, Çevre Kirliliği Mali Sorumluluk Sigortası, Kıyı Tesisleri Deniz Kirliliği Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası ve devlet destekli tarım sigortaları bu kapsamdadır.

Sözleşme ile teminat altına alınan menfaatin sahibinin değişmesi ve taraflarca aksine hüküm konulmamış olması hâlinde, sözleşmenin sona ermesine dair düzenlemenin uygulamada bazı sorunlara yol açabileceği izahtan varestedir. Örneğin menfaatin yeni sahibi, yeni bir sigorta sözleşmesi akdetmeden önce riziko gerçekleşirse, bu kişi sigorta korumasından yoksun kalacak ve uğranılan zarara kendisi katlanmak mecburiyetinde olacaktır (ÜNAN, Zarar Sigortaları, 2020). Diğer taraftan, sözleşmenin devamını öngören düzenlemelerde de taraflar açısından çeşitli problemler ortaya çıkabilir. Sigortacı, menfaati devralan kişiyle mevcut şartlarla sözleşmeye devam etmek istemeyebilir; farklı şartlar öne sürebilir yahut hiç devam etmek istemeyebilir. Aynı şekilde menfaati devralan kişi de mevcut sigortacı ile sözleşme ilişkisi kurmak istemeyebilir. Her durumda, sigorta sözleşmesinin geleceği, tarafların iradeleri doğrultusunda şekillenecektir.

MENFAAT ÜZERİNDE OLABİLECEK SINIRLAMALAR

Sigorta edilen bir mal üzerinde birden fazla kişinin hak sahibi olması durumunda, sigorta tazminatını talep hakkının kimde bulunacağı hususu TTK madde 1456 ve 1457 hükümlerinde düzenleme altına alınmıştır. Mal sigortalarına özgü bu düzenlemelerin temel amacı, sigorta edilen maldan menfaat sağlayan tüm hak sahiplerinin menfaatlerini koruma altına almaktır.

Kanun gerekçesinde de ifade edildiği üzere, bir mal üzerinde sınırlı ayni hakka sahip olan yahut bu mala haciz koyduran kişilerin hakları, sigorta tazminatı üzerinde devam edecektir. Zira bir malvarlığı unsurunun ortadan kalkması durumunda, onun yerine geçen değer “kaim değer” olarak kabul edilir. Sigorta hukuku açısından tazminat, sınırlı ayni hak sahipleri ve haciz alacaklıları yönünden bir kaim değer teşkil ettiğinden, mal üzerindeki hak sona erse bile bu hak sigorta tazminatı üzerinde devam eder (CAN, 2018; ÜNAN, Zarar Sigortaları,2020; BİLGİN, 2017). Bu doğrultuda, sınırlı ayni hak sahipleri ve haciz alacaklıları, sigorta sözleşmesine taraf olmasalar dahi tazminat üzerinde hak iddia edebilirler.

Türk Ticaret Kanunu madde 1457 hükmü uyarınca, malın haczedilmiş olması halinde bu durumun sigortacıya bildirilmesi gerekmektedir. Buna karşın, sınırlı ayni hakların varlığı hâlinde, bu hakların sicil kayıtlarıyla alenileşmiş olması durumunda ayrıca sigortacıya bildirimde bulunulması şart değildir.

Haciz

Türk Ticaret Kanunu madde 1457 hükmüne göre, sigorta konusu malın haczi hâlinde bu durum sigortacıya bildirilmişse, sigortacı tazminatı doğrudan icra dosyasına ödemekle yükümlüdür. Her ne kadar ilgili hükümde malı haczettiren kişinin doğrudan tazminat hakkı açıkça belirtilmemişse de düzenlemeden bu sonuç çıkarılmaktadır. Zira icra memurunun sigortacıya yaptığı bildirimle birlikte, tazminat yalnızca icra dosyasına ödenebilecektir (ÜNAN, Zarar Sigortaları, 2020).

Bu düzenleme ile, yeni kanun haciz alacaklısının ayrıca sigorta tazminatı üzerine haciz koymasına gerek bırakmamaktadır. Sigorta sözleşmesini kimin akdettiği önemli olmaksızın, eğer malikin menfaati sigortalanmışsa ve haciz sigortacıya bildirilmişse, sigortacı tazminatı doğrudan icra dosyasına ödemek zorundadır (ATAMER, Başka Kişilerin Hakları,2016). Haczin tazminat üzerinde hüküm ifade etmesi için icra müdürlüğünce sigortacıya bildirim yapılması şarttır. Bildirim yapılmamışsa, sigortacının tazminatı doğrudan sigortacıya ödemesi hâlinde borcu sona erecektir.

Sınırlı Ayni Haklar

Eşya hukukuna göre, sınırlı ayni hak sahibi, sigorta tazminatı üzerinde doğrudan hak sahibidir. Nitekim Türk Medeni Kanunu madde 879 hükmünde, sigorta tazminatının bir “kaim değer” olduğu açıkça belirtilmiştir (ATAMER, Zarar Sigortaları, 2011; HELVACI, 2017). Bu hükmün sigorta hukukuna yansımaları, TTK madde 1456 ile sağlanmıştır. İlgili hükme göre, sınırlı ayni hak sahibinin mal üzerindeki hakkı, bu mala ilişkin sigorta tazminatı üzerinde de devam eder (ATAMER, Başka Kişilerin Hakları, 2016). Ancak tazminatın sınırlı ayni hak sahibine ödenebilmesi için, rizikonun onun menfaatini zedelemiş olması gerekir. Aksi takdirde, yani riziko sınırlı ayni hakkı etkilememişse, hak sahibine tazminat ödenmesi söz konusu olmayacaktır (ÜNAN, Zarar Sigortaları, 2020).

Sigorta konusu mal üzerinde usulüne uygun şekilde tesis edilmiş bir sınırlı ayni hak mevcutsa, sigorta menfaatine malik sıfatıyla sahip olan kişi artık sigorta tazminatında öncelikli hak sahibi olamaz. TTK madde 1456/2 hükmü uyarınca, sınırlı ayni hak sicille alenileşmiş ya da sigortacıya bildirilmişse, sigortacı ancak hak sahibinin izniyle tazminat ödemesi yapabilir. Yargıtay da yerleşik içtihatlarında, sınırlı ayni hak sahibinin muvafakati alınmaksızın tazminatın sigortalıya ödenmesini hukuka aykırı bulmuş ve bu gibi hallerde kararları bozma sebebi yapmıştır (Yargıtay 17. HD. 13.01.2016 tarihli, 2015/9368 esas ve 2016/290 karar sayılı ilamı; Yargıtay 17. HD. 04.05.2006 tarihli 2013/1998 esas ve 2013/6148 karar sayılı ilamı).

Sigortacı, sınırlı ayni hak kendisine bildirilmişse, bu hak sahibinin rızasını almadan tazminatı ödeyemez. Ancak sınırlı ayni hak, örneğin ipotek gibi, resmi sicillerde (taşınmaz sicili, gemi sicili vb.) alenileşmişse, sigortacının ayrıca bilgilendirilmesine gerek yoktur. Sigortacının bu sicilleri re’sen incelemesi ve sınırlı ayni hak var ise, ilgili hak sahibinden muvafakat alması zorunludur (ÜNAN, Zarar Sigortaları, 2020). Bu yükümlülük yerine getirilmeden yapılan ödeme geçerli olmayacaktır (ATAMER, Zarar Sigortaları, 2011; CAN, 2018; BİLGİN, 2017).

Ne var ki, düzenleme sadece ödemeye konu haklar bakımından geçerli olup; irtifak, oturma gibi sınırlı ayni haklarda sigorta tazminatının bu hakların yerini ne şekilde alacağı açık değildir (ATAMER, Başka Kişilerin Hakları, 2016). Zira bazı durumlarda sigorta tazminatı bu hakları karşılamaya yetmemekte, bazı hallerde ise bu hak sahiplerine ödeme yapılması hakkaniyete aykırı düşmektedir (ÜNAN, Zarar Sigortaları, 2020).

SİGORTALANABİLİR MENFAATE İLİŞKİN KANUNİ DÜZENLEMELER

Borçlar hukuku bakımından zarar, bir kimsenin mevcut malvarlığında meydana gelen eksilme veya azalma olarak tanımlanmaktadır (OĞUZMAN & ÖZ, 2016; NOMER, 2020; Antalya, 2019). Bu çerçevede zarar sigortaları, sigortalının malvarlığının aktif kısmında ortaya çıkan azalmayı yahut pasif kısmındaki artışı telafi etmeye yönelik olarak kurulan sigorta sözleşmeleridir. Bu tür sigortaların temel amacı, sigortalının bir rizikonun gerçekleşmesi sonucu uğradığı gerçek zararın giderilmesidir. Sigorta sözleşmesinin konusunu teşkil eden menfaatin korunması amacıyla, rizikonun tahakkuku hâlinde sigortacı, sözleşmede öngörülen meblağdan bağımsız olarak, yalnızca fiilen meydana gelen zararı tazmin etmektedir (CAN, 2018; ULAŞ, 2010; ÜNAN, 2020; ÇEKER, 2011). Bu nitelikteki sözleşmeler literatürde “zarar sigortası” olarak adlandırılmaktadır.

Zarar sigortalarına özgü temel ilkelerden biri, Türk Ticaret Kanunu’nun 1459. maddesinde açıkça düzenlenen “zenginleşme yasağı” ilkesidir. Anılan hüküm uyarınca, sigortacı yalnızca meydana gelen zararı telafi ile yükümlüdür; sigortalının zarardan daha fazla bir tutarı tazminat olarak alması hukuken mümkün değildir (ÜNAN, 2020). Bu hüküm, mal sigortalarına özgü bir düzenleme niteliğindedir ve sigorta tazminatının amacının zarar telafisi ile sınırlı olduğunu ifade etmektedir. Zira sigorta ilişkisinin amacına aykırı şekilde, sigortalının tazminat vasıtasıyla zenginleşmesi, sigorta sözleşmesinin sosyal ve ekonomik işlevi ile bağdaşmamaktadır. Bu doğrultuda, zenginleşme yasağı ilkesi yalnızca hukuki bir sınırlama değil, aynı zamanda sigorta akdinin bahis veya kumar gibi spekülatif ve ahlaki olmayan ilişkilere dönüşmesini engelleyen temel bir prensip olarak kabul edilmektedir (ÇEKER, 2011).

Zarar sigortaları bakımından “menfaatin” mevcudiyeti şartı bir zarurettir. Bu zaruretin müstenit olduğu birkaç sebep mevcuttur. Evvela, sigorta menfaati haiz olan kimsenin, sigorta konusu mala kast ile zarar vermesinin önüne geçilmek istenmiştir. Ancak bu gerekçe tek başına kifayet etmemektedir. Bazı hallerde, sigorta konusu eşyanın elden çıkarılmasının müşkül olması hasebiyle, menfaat sahibi kimsenin bizzat mala zarar vermeyi tercih edebileceği de nazar-ı itibara alınmalıdır. Mal üzerinde hukuken korunmaya şayan menfaati bulunan kişinin, bu menfaati dolayısıyla sigorta konusu mala bilerek zarar vermeyeceği yönündeki kabul, menfaat kavramının gelişimine katkı sağlamıştır.

Kanun koyucu, zarar sigortaları başlığı altında mal sigortaları ve sorumluluk sigortalarını ayrı başlıklar altında tertip etmiştir. Buna göre, sigortalının malvarlığının aktifine taalluk eden sigortalar umumi itibarıyla “mal sigortaları”; pasif kısmına müteallik olanlar ise “sorumluluk sigortaları” olarak tasnif olunmaktadır (ÜNAN,2020).

ZARAR SİGORTALARINDA MENFAAT

Mal sigortaları, zarar sigortalarının bir nev’i olarak, sigortalının malvarlığının aktifinde vukua gelebilecek zararların teminat altına alınmasını hedefleyen kısmını teşkil eder (ÜNAN, Zarar Sigortaları, 2020; ÇEKER, 2011; CEBE, 2018; KENDER, 2023). Bu tür sigorta akitlerinde, rizikonun gerçekleşmesi neticesinde sigortalının belirli bir mal menfaatinde meydana gelen zarar telafi edilmektedir. Bu zarar, sigortalının malvarlığının aktifinde oluşan bir eksilme şeklinde tezahür eder. Ancak burada dikkat edilmesi gereken en mühim husus, sigorta sözleşmesinin konusunun sigortalının tüm malvarlığı değil, bilakis sözleşmede açıkça tayin ve tespit edilen ve menfaatin odaklandığı belirli bir mal olduğudur.

Bu bağlamda, mal sigortalarına dair en temel esaslardan biri şudur: Sigorta akdinin konusunu teşkil eden unsur, doğrudan doğruya bir “mal” yahut “hak” değil, sigortalının o mal yahut hak üzerinde haiz olduğu menfaattir (ÇEKER, 2011; KENDER, 2023). Başka bir ifadeyle, sigorta edilen şeyin bizzat kendisi değil, sigortalının o şey ile arasındaki hukuki ve iktisadi bağıdır. Zira menfaat kavramı, mal veya hak ile sigortalı kişi arasındaki ilişkiyi ifade eder ve bu menfaat, sigorta hukukunun nazarı itibara aldığı asıl unsurdur (ÖZTAN, 2020).

Şayet mal zayi olur yahut riziko neticesinde hasara uğrarsa ve bu durum sigortalı kimsenin o maldan temin ettiği geliri, istifadeyi yahut faydayı azalttığı veya tamamıyla ortadan kaldırdığı takdirde, o kişi hakkında mal üzerinde sigorta bakımından korunmaya şayan bir menfaatin mevcut olduğu kabul olunur. Dolayısıyla, sigortalanan şey maddi varlığı haiz bir maldan ziyade, bu mala müteallik ve mal ile sigortalı arasında kurulan menfaat ilişkisidir (ÇEKER, 2011).

Mal Sigortalarında Menfaat Uygulaması

Mal sigortalarında sigortalananabilir menfaat, sigorta mevzuu maldan iktisadi bir yarar temin etmek, malın muhafazası yahut varlığı sebebiyle fayda sağlamak veya malın zarara uğraması hâlinde iktisadi bir kayba duçar olmak suretiyle tezahür eden menfaattir (ÇEKER, 2011; KENDER, 2023). Bu çerçevede, menfaatin ekonomik yarar yahut zarar ile tarif edilmesi nedeniyle, mal sigortaları zarar sigortası hüviyetini haizdir. Mal sigortalarında esasen sigorta teminatı altına alınan şeyin bizzat malın kendisi değil, o mal üzerindeki menfaat olduğu hususu Yargıtay’ın müstakar içtihatları ile kabul edilmiş olup bu cihette doktrin ve uygulama nezdinde bir ihtilaf bulunmamaktadır (11. HD. 12.03.2007 tarihli 2006/1000 esas ve 2007/4199 karar sayılı ilamı; 11. HD. 18.01.2011 tarihli, 2009/7005 esas ve 2011/291 karar sayılı ilamı; 11. HD. 15.11.2007 tarihli, 2007/8786 esas ve 2007/14372 karar sayılı ilamı)

Sigortalı ile sigortalanan mal arasındaki iktisadi değer bağı, sigorta hukuku literatüründe "menfaat" olarak nitelendirilmektedir (ATAMER, Zarar Sigortaları, 2011). Bu ilişkinin varlığı, sigorta sözleşmesinin sıhhatini ve riziko gerçekleştiğinde tazminata hak kazanılmasını temin eden asli unsurdur.

Menfaatin sigorta hukukî bakımdan muteber addedilebilmesi için, sigorta konusu mal ile menfaat sahibi arasındaki irtibatın genel olarak ekonomik mahiyette olması, hukuk düzenince himaye edilen bir ilişkiye dayanması ve aynî yahut şahsî bir hak sebebiyle ileri sürülebilir nitelikte bulunması icap eder (ATAMER, Zarar Sigortaları,2011). Türk Ticaret Kanunu, sigorta hukukunda menfaat kavramını geniş

bir yaklaşımla ele almış ve “para ile ölçülebilir olma” ilkesini benimsemişse de, hangi hukukî münasebetlerin menfaat teşkil edeceğine dair sarîh ve tahdidi bir düzenlemeye yer vermemiştir.

Bu sebeple gerek doktrin gerekse uygulama nezdinde, hayatın içinde karşılaşılan ticari yahut şahsî münasebetlerin her biri ayrı ayrı tetkik edilerek, somut hâlin şartları dâhilinde sigortalanabilir bir menfaatin mevcut olup olmadığı tespit edilmektedir. Bu yaklaşım, sigorta hukukunun dinamik yapısına ve hayatın değişken gerçekliğine uyum sağlama kabiliyetinin bir tezahürüdür.

Mal Sigortalarında Menfaatin Hukukî Dayanağı

Sigortalanabilir menfaatin mevcudiyeti, yalnızca para ile ölçülebilir bir iktisadî değer varlığı ile sınırlı değildir. Bu menfaatin, sigorta ettiren ile sigortalanana mal arasında hukuken korunmaya elverişli bir ilişkiye dayanması da zaruridir (CEBE, 2018). Bu bağlamda, sigorta konusu malın zarara uğraması, telef olması yahut tamamen ortadan kalkması neticesinde iktisadî bir zarar gören ve dolayısıyla rizikonun tahakkukunu istemeyecek durumda olan herkesin, o malı sigorta ettirmek yönünden hukuken tanınan bir menfaate sahip olduğu kabul edilmektedir. Ne var ki, sigorta ettiren ile sigorta mevzuu mal arasında meşru bir hukukî bağ mevcut değilse, akdedilen sigorta sözleşmesi geçersiz sayılacaktır. Bu durum, hukuka aykırı sebep kapsamında değerlendirilmektedir.

Mal sigortalarında, sigortalanabilir menfaate sahip olan yegâne kişi, o malın malikinden ibaret değildir. Zira iktisadî fayda yahut zarardan etkilenme ihtimali bulunan ve bu menfaati aynı zamanda hukuken korunan bir haktan kaynaklanan kimseler de sigortalanabilir menfaat sahibi sayılmaktadır (CEBE, 2018). Diğer bir ifadeyle, sigorta hukukunda menfaat kavramı yalnızca mülkiyet hakkı ile sınırlı olmayıp, bunun ötesinde aynî veya şahsî haklara yahut fiilî bir hâkimiyet ilişkisine de dayanabilir.

Nitekim mal sigortalarında, malın maliki dışında; sınırlı aynî hak sahiplerinin, şahsî hakka müsteniden mal üzerinde tasarruf yetkisi bulunan kimselerin (örneğin kira sözleşmesi ile malı kullanan kiracının), ve sigorta mevzuu maldan iktisadî yarar sağlayan, riziko gerçekleştğinde ise doğrudan yahut dolaylı surette zarara uğrayacak kişilerin de menfaat sahibi olarak değerlendirileceği doktrin ve içtihatlarda ittifakla kabul edilmiştir.

Her ne kadar menfaatin mevcudiyeti her somut olay bakımından olaya özgü olarak değerlendirilmekte ise de uygulamada mülkiyet hakkı, sınırlı aynî haklar, zilyetlik ve sözleşmesel bağlar gibi hukukî temellere dayanan ilişkiler var oldukça, bu ilişkilerin sigortalanabilir menfaati doğurduğu genel kabul görmektedir.

Mülkiyet

Eşya hukuku kapsamında, eşya üzerinde tesis edilen ve eşya üzerinde doğrudan hâkimiyet yetkisi sağlayan, ayrıca herkese karşı ileri sürülebilir nitelikteki haklara “*aynî hak*” denilmektedir (ESENER ve GÜVEN, 2012; HATEMİ, 2020; SEROZAN, 2014; OĞUZMAN/ vd., 2020; AYAN, 2020). Aynı haklar sistematik olarak iki ana gruba ayrılır: mutlak nitelikli aynî haklar ve sınırlı aynî haklar. Bunlardan malik olma hakkı anlamında kullanılan mutlak aynî hak kavramı, yalnızca mülkiyet hakkı için kullanılmaktadır. Malik, mülkiyet hakkına dayanarak eşyayı kullanma, eşyadan yararlanma ve eşyayı tasarrufa konu etme yetkilerine sahip olup bu yetkilerini hukuk düzeninin sınırları çerçevesinde dilediği gibi kullanabilir.

Mülkiyet hakkı, kişinin mal üzerinde en geniş ve asli tasarruf yetkisini ifade etmekte olup, malik ile eşya arasındaki en temel hukukî ilişkiyi teşkil eder (SAYHAN, 2001). Malik, malı şahsî ihtiyaçları doğrultusunda kullanabileceği gibi, maldan ekonomik kazanç elde etmesi yahut malı bakmakla yükümlü olduğu kimselerin istifadesine sunması da mümkündür. Bu çerçevede, malın zarara uğraması durumunda doğacak menfî neticelerin malikin iktisadî ve sosyal hayatına olumsuz etkileri olacağı açıktır. Dolayısıyla malik, malı zarar görmekten korumak yönünde müspet bir menfaate sahiptir.

Mülkiyet hakkının, sigortalanabilir menfaatin varlığını gösteren bir karine teşkil ettiği gerek doktrin gerekse içtihat nezdinde kabul görmüş bir ilkedir (CAN, 2018). Mal sigortaları bakımından teminat altına alınabilecek en temel menfaatin mülkiyet olduğu şüpheden varestedir (ATAMER, Zarar Sigortaları, 2011). Zira mülkiyet, sigorta konusu eşyaya ilişkin diğer tüm hakların üstünde ve bağımsız

nitelikte olup, eşya üzerindeki menfaatin varlığı bakımından asli bir dayanak teşkil eder (ATAMER, Zarar Sigortaları, 2011). Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, sigortalanan şeyin doğrudan malın kendisi değil, mal üzerindeki ekonomik ve hukukî menfaattir. Bu nedenle mal üzerindeki mülkiyet hakkı sona erdiğinde, malike ait sigortalananabilir menfaat de ortadan kalkar. Başka bir ifadeyle, mal sahibine ait olduğu hâliyle yok olur, prensibi gereğince, sigorta teminatı da bu sona erme ile birlikte hükümsüz hâle gelir (ULAŞ, Zarar Sigortaları, 2010).

Her ne kadar mülkiyet hakkı, mal üzerindeki menfaatin varlığını gösteren güçlü bir delil olarak kabul edilse de Yargıtay içtihatlarında bu hakkın nasıl iktisap edildiği de önem arz etmektedir. Menfaatin geçerli ve hukuka uygun yollarla elde edilmiş olması sigorta tazminatına hak kazanma bakımından olmazsa olmaz bir koşul niteliğindedir. Gerçekten de yüksek mahkeme, mülkiyetin kanuni şekil şartlarına uygun biçimde iktisap edilmemiş olması durumunda, sigorta tazminatının tahsiline yetki bulunmadığına hükmetmiştir (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 20.10.2003 tarihli, 2003/3102 esas ve 2003/9547 karar sayılı ilamı).

Yine Yargıtay, mülkiyeti muhafaza kaydıyla yapılan bir satış işlemine konu edilen aracın sigortalanasına ilişkin uyumsuzlukta; sigorta sözleşmesinin tam bedel üzerinden yapılmasına rağmen, alıcının sigortalananabilir menfaatinin sadece ödediği bedel kadar olduğu, bakiye kısmın ise satıcıya ait menfaat kapsamında kaldığı yönünde karar tesis etmiştir (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 02.07.1979 tarihli, 1979/1757 esas ve 1979/3495 karar sayılı ilamı). Yargıtay söz konusu kararda menfaat dengesini gözeterek uyumsuzluğu çözüme kavuşturmuştur.

Sınırlı Aynı Haklar

Mal sigortalarının temel gayesi, eşya üzerinde hukuk düzeni tarafından tanınmış ve korunan bir menfaate sahip olan kimselerin, bu menfaatlerini rizikonun gerçekleşmesinden doğacak zararlar karşısında teminat altına almalarını sağlamaktır. Sigortalananabilir menfaatin varlığı, yalnızca eşyanın maliki olan kimseyle sınırlı olmayıp, aynı eşya üzerinde birbirinden farklı hukuki sebeplerle hak sahibi olan ve bu sebeple eşyadan yarar temin eden diğer şahıslar da sigortalananabilir menfaat sahibi kabul edilmektedir.

Mülga Ticaret Kanunu'ndan farklı olarak, yürürlükte bulunan 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, sınırlı aynı hakları tek tek sayma yoluna gitmemiş, bunun yerine daha kapsayıcı bir terim olan "*sınırlı aynı hak*" ifadesine yer vermek suretiyle, düzenlemeyi genel lafızlar ile ifade etmiştir (ATAMER, Başka Kişilerin Hakları, 2016).

Yargıtay'ın yerleşik içtihatlarında; bir eşya üzerinde menfaat sahibi olabilmek için mutlaka mülkiyet hakkı sahibi olunmasının şart olmadığı; eşya üzerinde meşru bir hukuki yararı olan herkesin sigorta sözleşmesi yapabileceği, bu nedenle her somut olayda iddia edilen menfaatin ayrıca incelenmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 16.02.1999 tarihli, 1999/621 esas ve 1999/956 karar sayılı ilamı).

Aynı hakların bir alt kategorisini oluşturan sınırlı aynı haklar, mülkiyet hakkının belirli unsurlarının bir başkasına devredilmesi suretiyle tesis edilmektedir. Bu haklar, irtifak hakkı, rehin hakkı ve taşınmaz yükü gibi türleriyle görünüm kazanır (ESENER ve GÜVEN, 2012; SEROZAN, 2014). Sınırlı aynı haklar, malik sıfatına haiz olmayan kişilere eşya üzerinde yararlanma imkânı tanımakta olup, bu kişilerin de eşyanın zarar görmesini istemeyeceği ve bu nedenle menfaat sahibi oldukları kabul edilmektedir.

Türk Ticaret Kanunu madde 1269 hükmündeki düzenlemeyle sigortalananabilir menfaatin tanımını yeniden yapılandırarak, menfaatin yalnızca rizikonun gerçekleşmemesi ile ilgisini esas almıştır. Bu bağlamda, sınırlı aynı hakların kurulma amacının maldan yararlanmak olduğu dikkate alındığında, sınırlı aynı hak sahiplerinin mala zarar gelmesini istemeyeceği ve bu menfaatin devamını arzulayacağı izahtan varestedir (CAN, 2018:60).

Sınırlı ayni hakların hak sahibine maldan doğrudan yararlanma imkânı tanıdığı göz önüne alındığında, bu kimselerin de malın korunmasına yönelik bir menfaate sahip olduklarının kabulü gerekir. Gerçekten de TTK sınırlı ayni hak sahiplerinin malın korunmasına yönelik yararlarını dolaylı biçimde de olsa kabul etmiştir. Ancak malikin sigorta sözleşmesi akdetmediği hallerde, sınırlı ayni hak sahiplerinin kendi namlarına sigorta sözleşmesi yapıp yapamayacaklarına dair kanunda açık bir düzenleme mevcut değildir.

Mülga 6762 sayılı Kanun'un 1269. maddesinde ise, “*malikin adi veya rehinli alacaklısı*” ibaresine yer verilerek, sınırlı ayni hak sahiplerinin sigorta ettirme konusunda menfaat sahibi oldukları doğrudan hüküm altına alınmıştır. Bu dönemde, malik dışında sınırlı ayni hak sahiplerinin sigorta sözleşmesi akdedip akdedemeyeceği hususunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktaydı.

Sınırlı ayni hak sahiplerinin sahip oldukları menfaat, esasen eşyanın bizzat varlığından ziyade, eşya üzerinden elde edilen yararlanmaya yöneliktir. Bu nedenle, sınırlı ayni hak sahibinin sigorta kapsamındaki menfaati, malikin mülkiyet hakkı kapsamındaki yararını bertaraf edemez. Başka bir deyişle, sınırlı ayni hak sahibi, malın varlığını değil, maldan doğan kullanım ya da gelir getirici menfaati koruma altına almaktadır (SAYHAN, 2001).

Yargıtay'ın çeşitli kararlarında, sınırlı ayni hak sahiplerinin sigorta sözleşmesi yapma ehliyetine sahip oldukları kabul edilmiştir. Bu kararlar ile aynı mal üzerinde farklı hukukî menfaatleri bulunan kişilerin, kendi menfaatlerini sigorta ettirmelerinin mümkün olduğu belirtilmiştir (Yargıtay HGK, 26.09.2019 tarihli, 1978/11-320 esas ve 1979/1265 karar sayılı ilamı). Nitekim Yargıtay başka kararlarında, eşya üzerinde rehin hakkı bulunan kimselerin kendi namlarına malı sigortalatabileceklerini ve bu şekilde kurulan sigorta sözleşmesinin geçerli olacağını açıkça kabul etmiştir (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 08.12.2005 tarihli, 2004/13035 esas ve 2005/12048 karar sayılı ilamı).

Zilyetlik

Yürürlükte bulunan 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu madde 973 hükmünde zilyetlik, bir eşya üzerinde fiilî hâkimiyeti elinde bulunduran kişiye hukuk düzenince tanınan sıfat olarak tanımlanmıştır (HATEMİ, 2020; ESENER ve GÜVEN, 2012; SEROZAN, 2014; OĞUZMAN vd., 2020). Zilyetlik, eşyanın fizikî olarak elde bulundurulması suretiyle kurulan ve doğrudan mülkiyete dayanmayan bir hâkimiyet ilişkisini ifade etmektedir. Bu yönüyle zilyetlik, hak sahibi sıfatını doğrudan kazandırmaya da kişiye birtakım hukukî korumalar sağlar.

Mülga 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1269. maddesinde yer alan “*malın muhafazasında hakikaten menfaatli olan kimseler*” ibaresiyle, fiilî zilyetliğe sahip olan şahısların da sigortalanabilir menfaat kapsamında değerlendirileceği açıkça hükme bağlanmıştır. Bu hüküm, zilyetliği bulunan ancak malik olmayan kişilerin, eşyanın korunmasına yönelik çıkarlarının hukuk düzeni tarafından korunması gerektiği esasına dayanmaktadır.

Türk Ticaret Kanunu'nda menfaat sahibi kimseler tek tek sayılmamış olup, genel nitelikte bir düzenleme yapılmıştır. Ancak, eşyanın geçici olarak teslim edildiği ve malikine iade edilene kadar onu muhafaza etme yükümlülüğü altına giren kişilerin, bu süreç boyunca fiilî zilyet sıfatına haiz olmaları nedeniyle, malı kendi adlarına sigorta ettirmeleri mümkündür.

Mal sigortası, yalnızca mülkiyet hakkını değil, aynı zamanda zilyetlikten doğan meşru menfaatleri de teminat altına alabilecek bir hukukî vasıta. Nitekim, zilyetliğin devamı ya da zilyetliğe yönelmiş risklerin gerçekleşmemesi, bu tür menfaatlerin korunması bakımından sigorta ettirilebilir bir değer arz eder (ŞENOCAK, Sorumluluk, 2000).

Zilyetliğe dayanan bu tür sigortalanabilir menfaatlerin pratik örneklerine özellikle hırsızlık sigortalarında rastlanmaktadır. Özellikle ambar, antrepo ve ardiye gibi mal depolamaya mahsus alanların güvence altına alınmasına yönelik olarak akdedilen sigorta sözleşmeleri bu kapsama girer. Bu yerlerde sürekli mal giriş çıkışı yaşandığından, söz konusu sözleşmelerin çoğunlukla abonman sözleşmesi şeklinde düzenlendiği görülmektedir (ULAŞ, Zarar Sigortaları, 2010). Zira her malın depoya alınışı ile ayrı ayrı

poliçe düzenlenmesi, pratikte büyük bir iş yükü ve idarî külfet doğurabileceğinden, abonman usulü sözleşmeler tercih edilmektedir.

Bu bağlamda, depo alanlarında zilyetliğe sahip olan kişi veya işletmelerin, bu zilyetlikten doğan menfaatlerini teminat altına almak amacıyla sigorta akdetmeleri gerek hukukî dayanağı gerekse ticari pratikteki gerekliliği bakımından yerleşik bir uygulama hâlini almıştır.

Sözleşmesel İlişki

Sigorta hukukunda, bir kimsenin sigorta sözleşmesi yapabilmesi için gerekli olan menfaat, yalnızca mülkiyet hakkına veya sınırlı aynî haklara dayanmak zorunda değildir. Bu menfaat, çoğu zaman bir sözleşme ilişkisi neticesinde kazanılan kullanma, yararlanma veya faydalanma gibi haklardan da kaynaklanabilir.

Kira sözleşmeleri bakımından, malikin eşya üzerindeki mülkiyet hakkı dolayısıyla kiralanan malı sigortalayabileceği hususunda tereddüt bulunmamaktadır. Ancak kira sözleşmesiyle malı belirli bir süre ve bedel karşılığında kullanma ve ondan yararlanma hakkını elde eden kiracının da bu sözleşmesel ilişki çerçevesinde söz konusu eşya üzerinde meşru bir menfaati olduğu kabul edilmelidir. Nitekim, kiracının hem kanundan hem de kira sözleşmesinden kaynaklanan giderim ve muhafaza yükümlülüğü sebebiyle sigorta yaptırmakta hukuken korunmaya değer bir menfaati mevcuttur. Bu durum, Yargıtay içtihatlarıyla da istikrar kazanmış bir ilkedir (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 15.12.1998 tarihli, 1998/5223 esas ve 1998/8938 karar sayılı ilamı; ULAŞ, Zarar Sigortaları, 2010).

Kiracının, kiralananı teslim aldığı haliyle iade etme borcu kapsamında, sigortalananabilir menfaatinin bulunduğu ve bu çerçevede sigorta tazminatını tahsil etme yetkisinin de haiz olduğu, çeşitli Yargıtay kararlarında da müteaddit defalar teyit edilmiştir (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 15.06.2000 tarihli, 2000/2302 esas ve 2000/5565 karar sayılı ilamı; Yargıtay 11. HD. 13.04.2006 tarihli, 2006/8370 esas ve 2007/3493 karar sayılı ilamı). Bu içtihatlar, taşınır mal kiralaları açısından da aynı şekilde uygulanmakta; kiracının iade yükümlülüğü, onun zarar görmemesi adına sigorta sözleşmesi kurma hakkını doğurmaktadır.

Sözleşmesel menfaatin bir diğer görünümü, müteahhitlik sözleşmeleri çerçevesinde ortaya çıkmaktadır. İnşaat hukukunda sıkça rastlandığı üzere, iş sahibi ile müteahhit arasında yapılan eser sözleşmeleri neticesinde müteahhit, işin tamamlanmasına kadar inşaat sahasındaki faaliyetlerden ve malzeme kullanımından doğan sorumluluğu üstlenmektedir. Bu süreçte, inşaatın tamamlanan kısmı üzerindeki menfaat ile mülkiyeti kendisine ait olan makine ve yapı malzemeleri bakımından müteahhidin menfaat sahibi olduğu ve bu suretle sigorta akdetme ehliyetine sahip bulunduğu, Yargıtay kararlarıyla da sabittir (Yargıtay 11. HD. 15.12.1983 tarihli, 1983/5111 esas ve 1983/5709 karar sayılı ilamı; ULAŞ, 2010). İşin teslimine ve iş sahibinin kesin kabulüne kadar geçen sürede müteahhidin riziko doğurabilecek olaylardan zarar görmesi ihtimaline binaen, bu menfaati teminat altına alması mümkündür.

Sözleşmesel ilişkilerden doğan menfaatin tezahür ettiği bir diğer alan ise alacak sigortalarıdır. Bir borç ilişkisine dayanan alacağın, alacaklı tarafından sigortalananması mümkündür. Bu bağlamda, sigorta ettirilen menfaat; alacak hakkının bir hukukî işlem yahut borçlunun eylemi neticesinde ortadan kalkması riskine karşı korunmasını amaçlar (ŞENOCAK, Sorumluluk, 2000). Alacaklının, borçlunun ifa aczine düşmesi hâlinde uğrayacağı zararı tazmin ettirmesi, bu sigorta sözleşmesinin menfaat yönünü oluşturur (SAYHAN, 2001).

Sözleşmeye dayanan menfaatin belirleyici rol oynadığı sigorta sözleşmelerine, taşıma işleri ile finansal kiralama ilişkileri örnek verilebilir. CIF esaslı satışlarda, satıcı malı alıcıya teslim etme üzere gemiye yüklemekle teslim yükümlülüğünü yerine getirmiş sayılır ve bu andan itibaren hasar tehlikesi alıcıya geçer. Satıcı ise malın bedelini, sigorta primini ve navlunu birlikte alıcıdan tahsil eder (ERDEM, 2017:136). Bu durumda, malların gemiye yüklenmesi ile birlikte rizikonun alıcıya geçtiği, dolayısıyla sigortalananabilir menfaatin de alıcıya ait olduğu kabul edilmekte; bu da tazminatı alma yetkisinin kime ait olduğunun tespitinde esas alınmaktadır (SEVİNÇ KUYUCU, 2019).

Sözleşmesel menfaatin bir diğer görünüm alanı ise finansal kiralama sözleşmeleridir. 6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring, Finansman ve Tasarruf Finansman Şirketleri Kanunu'nun 3/1-ç maddesinde tanımlandığı üzere, bu sözleşme ilişkisi uyarınca kiracı, belirli bir kira süresi sonunda düşük bedelle malın mülkiyetini devralma hakkını kazanmakta; ancak mülkiyet, bu sürede finansal kiralama şirketi (kiraya veren) nezdinde kalmaktadır (RG: T:13.12.2012, Sayı: 28496). Bu hâlde, malı fiilen kullanan ve ekonomik faydayı elde eden finansal kiracı olmasına rağmen, zilyetliğe ve kullanım hakkına bağlı menfaatlerin sigortalanmasında kimin tazminat almaya yetkili olacağı tartışma konusu olmaktadır.

Eğer yalnızca kiraya verenin menfaat sahibi olduğu kabul edilirse, riziko gerçekleştiğinde hem kira bedellerini alacak hem de tazminatı tahsil edecektir; oysa kiracı, uzun süre boyunca kira ödemesi yapmasına rağmen, ekonomik menfaati olan maldan mahrum kalacaktır. Bu durumda kiraya veren lehine bir haksız zenginleşme doğacaktır (TOPUZ, Finansal Kiralama, 2017).

Yargıtay, bu gibi uyumsuzlukları menfaat dengesi çerçevesinde çözmekte olup hem kiraya verenin hem de kiracının menfaat sahibi olduğu ve zararlarının birlikte karşılanması gerektiği yönünde kararlar vermektedir (Yargıtay 11. HD. 07.04.2006 tarihli, 2002/11098 esas ve 2003/3389 karar sayılı ilamı). Ayrıca bazı kararlarda, sigorta tazminatının finansal kiracıya ödenebilmesi için kiraya verenin muvafakatının aranması gerektiği belirtilmiştir (Yargıtay 11. HD. 18.01.2011 tarihli, 2009/7005 esas ve 2011/291 karar sayılı ilamı).

Menfaatin Sigorta Ettirenden Başka Bir Kişiye Ait Olması

Mal sigortalarında, sigortalanabilir menfaati haiz olan ve bu menfaati bir sigorta sözleşmesine konu ederek rizikoya karşı muhafaza altına alan şahıs, hukuken “sigortalı” sıfatını haizdir (ATAMER, Zarar Sigortaları, 2011). Ancak bu kişi, her zaman sigorta sözleşmesini bizzat akdeden kimse olmak zorunda değildir. Zira sigorta ettiren ile sigortalı kavramları her zaman örtüşmeyebilir.

Sigorta hukuku bakımından, sigorta sözleşmesi genellikle iki taraflı bir hukukî işlem olup, sigorta ettiren ile sigortacı arasında akdedilir. Ne var ki, bazı hallerde sigorta ettiren, sözleşmeden doğan sigorta korumasının doğrudan kendisine değil, üçüncü bir şahsa tahsis edilmesini arzu edebilir. Bu durumda, sigorta ettirenin menfaati, kendi malvarlığına değil, üçüncü bir şahsın menfaatine matuf olur.

Bu tür düzenlemelere, TTK madde 1454 hükmü açıkça cevaz vermektedir. Anılan hüküm gereğince, sigorta ettiren, sigortacı ile yaptığı akit çerçevesinde, sigortadan doğacak hakların bir kısmını yahut tamamını lehine olacak şekilde üçüncü bir kişiye tanıyabilir (CAN, 2018). Böylece sözleşmenin tarafı olmamakla birlikte, sigorta menfaatine sahip olan bu kişi, rizikonun gerçekleşmesi hâlinde doğrudan doğruya sigorta tazminatına hak kazanabilecektir.

Bu tür sigorta sözleşmelerinde, sözleşmeden doğan borçlar, örneğin prim ödeme borcu, sigorta ettirene ait olup; tazminat talep hakkı ve esasen menfaati zedelenen kişi ise lehine sigorta kurulmuş olan üçüncü kişidir (ATAMER, Zarar Sigortaları, 2011). Böylelikle menfaat sahibi olan bu üçüncü kişi, doğrudan zarar gören taraf sıfatıyla sigortadan faydalanmakta ve rizikonun gerçekleşmesi halinde tazminat talebinde bulunabilmektedir.

Bu düzenleme, özellikle sigorta hukukunda “üçüncü kişi lehine sözleşme” teorisine dayandırılmakta olup; malvarlığında azalma ihtimali bulunan şahsın korunması amacıyla hizmet etmektedir. Netice itibarıyla, sigorta sözleşmesinin tarafı olmasa dahi menfaati korunmaya değer bulunan kimseler, hukukî zemini mevcut olan bu kurgu sayesinde tazminat hakkını haiz olabilmektedir.

Üçüncü Kişi Lehine Sigorta

Mal sigortalarında, sigorta teminatı altına alınan malvarlığı unsurunun zilyedi ya da maliki olan şahıs, çoğu durumda “sigortalı” sıfatını haizdir. Ne var ki, bu kişinin her zaman sigorta sözleşmesini bizzat akdeden yani “sigorta ettiren” olması zarurî değildir (ATAMER, Zarar Sigortaları, 2011). Zira bazı hallerde sigorta sözleşmesi, sigorta ettirenin menfaatinden ziyade üçüncü bir şahsın hukukî menfaatini muhafaza altına almak maksadıyla yapılmış olabilir. Bu gibi hâllerde kanun koyucu, üçüncü şahsın söz

konusu sigorta sözleşmesinin akdinde, korunacak menfaatin mevcudiyetinde ve zarara uğramasında çıkarı bulunmasını aramaktadır (BİLGİN, 2017).

Bu tarz düzenlemeler, sigorta hukukunda “başkası lehine sigorta” yahut “üçüncü kişi yararına sigorta” olarak anılmakta olup, sözleşmenin tarafı olmayan bir kimsenin menfaatinin himaye altına alınmasına yöneliktir. Burada menfaat, sigorta ettiren nezdinde değil; lehine sigorta yapılan şahıs nezdinde mevcuttur. Zira korunan hukukî değer, bu üçüncü kişinin sigorta konusu mal ile arasında mevcut bulunan ve genellikle aynî veya şahsî hakka dayanan bir menfaattir.

Türk Ticaret Kanunu madde 1454 hükmü, üçüncü kişi lehine yapılan sigorta sözleşmelerine açıkça cevaz vermekte ve bu sözleşmeleri Borçlar Hukuku bakımından “tam üçüncü kişi yararına sözleşme” kategorisine dâhil etmektedir (ÜLGEN, Başkası Lehine Sigorta, 2016). Anılan hüküm uyarınca, sigorta ettiren, lehine sigorta sözleşmesi yaptığı üçüncü şahsı poliçede açıkça gösterebilir. Ancak bu kişinin ismen belirtilmesi zarurî olmayıp, önemli olan tazminat aşamasında kimliğinin ve menfaatinin tereddüde mahal bırakmayacak şekilde tespit edilebilmesidir (ATAMER, Zarar Sigortaları, 2011).

Üçüncü şahıs lehine yapılan bu sözleşmeler, hayat sigortalarında karşılaşılan “lehdar tayini” uygulaması ile benzerlik arz etmektedir. Uygulamada özellikle inşaat sigortalarında ve finansal kiralama ilişkilerinde bu tür sigorta sözleşmelerine sıkça başvurulmaktadır. Mesela, bir müteahhidin, ihale makamı lehine inşaat sigortası yaptırması hâlinde; rizikonun gerçekleşmesi durumunda, tazminat doğrudan ihaleyi düzenleyen kuruluşa ödenmektedir. Bu örnekte, müteahhidin amacı; inşa edilen binaya zarar gelmesi hâlinde, malvarlığı kaybına uğrayacak olan ihale makamının zararını telafi etmektir (İstanbul BAM, 17. HD, 23.01.2020 tarihli, 2017/2564 esas ve 2020/205 karar sayılı ilamı; Yargıtay 11. HD. 09.10.2007 tarihli, 2006/9653 esas ve 2007/12603 karar sayılı ilamı).

Benzer şekilde, finansal kiralama sözleşmelerinde de kiralayan lehine sigorta yaptırılması mümkün ve muteberdir (Yargıtay 11. HD. 21.03.2005 tarihli, 2004/6005 esas ve 2005/2517 karar sayılı ilamı). Sigorta sözleşmesinden kaynaklanan menfaat, malın zilyedi olan kiracıda değil, mülkiyet hakkını haiz kiralayanda mevcuttur. Bu nedenle, kiracı tarafından kiralayan lehine akdedilen sigorta sözleşmeleri geçerli addedilir.

Hangi üçüncü kişilerin menfaat sahibi olarak değerlendirileceği meselesi ise somut olayın özelliklerine göre tayin ve tespit olunacaktır. Mal sahibi, malı üzerinde sınırlı aynî hak sahibi bir şahıs lehine sigorta yaptırdığında da bu sözleşme, TTK madde 1454 hükmü uyarınca geçerli addedilir. Zira sınırlı aynî hak, örneğin rehin hakkı taşıyan kişinin, sigortalı mal üzerinde korunmaya değer bir menfaatinin bulunduğu hukuk doktrini ve yargı içtihatları nezdinde kabul görmektedir.

Bu tür sözleşmelerin temel saiki, malik ile sınırlı aynî hak sahibi üçüncü kişi arasındaki borç ilişkisinin sekteye uğramasını önlemektir. Malikin amacı hem kendi malını korumak hem de mal zarar gördüğünde üçüncü kişi ile olan edim yükümlülüğünü yerine getirme kudretini teminat altına almaktır (ULAŞ, Uygulamalı Sigorta Hukuku, 2010). Öte yandan, üçüncü şahsın menfaati ise, alacak hakkının ifasıyla doğrudan ilgilidir. Zira mala zarar geldiğinde malik borcunu ifa edemez hâle gelecek ve üçüncü kişi de bu zarar nedeniyle alacağına kavuşamayacaktır. Böyle bir durumda üçüncü kişinin menfaatinin mevcudiyeti açıkça ortadadır.

Yargıtay içtihatları da bu hususu teyit etmekte olup, kira ilişkisine dayanan durumlarda da üçüncü kişi lehine sigorta sözleşmesi yapılabileceğini kabul etmektedir (Yargıtay 11. HD. 14.10.1988 tarihli, 1988/1225 esas ve 1988/5816 karar sayılı ilamı). Kiracının, kiraya veren malikin lehine yaptırdığı sigorta sözleşmeleri geçerli olup; bu hâlde sigorta ettirenin –yani kiracının– malı kullanması dolayısıyla menfaati bulunduğu, kiraya verenin ise mülkiyet hakkından doğan bir menfaate sahip olduğu açıktır. Böylelikle, kiraya verenin sigorta sözleşmesinden doğan haklardan istifade edebilmesi hukukî zemine oturtulmaktadır.

Sözleşmenin Kimin Hesabına Yapıldığının Belirtilmemesi

Sigorta ettirenin, sözleşme metninde üçüncü kişinin ismini açıkça zikretmediği hâller uygulamada sıklıkla karşılaşılan durumlardandır. Bu gibi hâllerde, sigorta sözleşmesinin hangi şahsın menfaatine akdedildiği hususu tereddüt doğuracak mahiyettedir (Yargıtay 11. HD. 14.10.1988 tarihli, 1988/1225 esas ve 1988/5816 karar sayılı ilamı). Sigorta konusu malın mülkiyetinin kime ait olduğunun bilinmediği yahut mülkiyet üzerinde bir nizâ bulunduğu hâllerde, uygulamada “*kimin olacaksa onun lehine*” şeklinde kayıt konularak sigorta sözleşmesi tesis olunmaktadır (CEBE, 2018).

Türk Ticaret Kanunu madde 1454 hükmü, bu tür kayıtların konulmasına cevaz vermekte ve “*kimin olacaksa onun lehine*” ibaresiyle tanzim olunan sözleşmelerin geçerliliğini haiz bulunduğunu hükme bağlamaktadır (CAN, 2018). Bu tür sigorta sözleşmelerinde, menfaatin kime ait olduğu akit anında belirli değildir. Ancak bu belirsizlik, sözleşmenin geçerliliğini etkilememekte; aksine, rizikonun gerçekleştiği anda menfaatin kime ait olduğunun tespitiyle, tazminat alacaklısı da kendiliğinden ortaya çıkmaktadır (SAYHAN, 2001).

Bahse konu kayıtla yapılan sigorta sözleşmeleri, özellikle CIF esasına dayalı dış ticaret satış sözleşmelerinde büyük bir işlevsellik arz etmektedir. Zira bu tür sözleşmelerde hasarın, yükleme limanında alıcıya geçtiği kabul edilmekte olup, rizikonun gerçekleşmesi hâlinde sigorta tazminatının kimin tarafından tahsil edileceği hususunda uyuşmazlık çıkması muhtemeldir. Ancak sözleşmeye “*kimin olacaksa onun lehine*” şeklinde kayıt konulması, tazminatın doğrudan doğruya menfaat sahibi tarafa ödenmesini temin ederek muhtemel ihtilafları bertaraf etmektedir (ATAMER, Zarar Sigortaları, 2011).

Sorumluluk Sigortalarında Menfaat Uygulaması

Hayatın tabii seyri içerisinde kişiler, çeşitli hukuki münasebetlere girmekte ve bu ilişkiler çerçevesinde birtakım sorumlulukları üstlenmektedir. Özellikle ticari faaliyetlerin yoğun olduğu iş hayatında, bu ilişkiler dolayısıyla üçüncü kişilerin zarar görmesi ihtimali söz konusudur. Böyle bir durumda, zarara uğrayan üçüncü kişi, zararını tazmin edebileceği bir sorumlu arayışına girmekte ve hukuken sorumlu tutulabilecek kişiye müracaat etmektedir. Bu noktada, müstakbel taleplerin yalnızca sorumluluğu doğuran kişinin malvarlığında yoğunlaşmasını önlemek ve benzer risklere maruz kalan bireyler arasında bu yükü dağıtmak amacıyla sorumluluk sigortaları geliştirilmiştir.

Sorumluluk sigortası, hem zarar gören üçüncü kişinin tazminat hakkını teminat altına almak hem de sorumlu kişinin tamamen iflas etmesini önlemek suretiyle çift yönlü bir koruma işlevi üstlenmektedir (ŞENOCAK, Sorumluluk, 2000). İlk zamanlarda, bu tür sigortaların bireyleri dikkatli davranmaktan alıkoyacağı yönünde eleştiriler gündeme gelmişse de kusursuz sorumluluk hallerinin hukukumuzda daha fazla yer bulması neticesinde, sorumluluk sigortası hukuk düzeninde müstakil bir yer edinmiştir (KARAHAN, s.396; EREN, 2024). Bu itibarla, sorumluluk sigortalarının esas kuruluş gayesi, çoğu zaman haksız fiil ve kusursuz sorumluluk hallerinden doğan zararlara yöneliktir (ŞENOCAK, 2009).

Zarar sigortalarının bir alt türü olan sorumluluk sigortaları, sigortalının malvarlığının pasifinde meydana gelebilecek artışı önlemeye yöneliktir. Aynı zamanda, zarar gören üçüncü kişinin maddi zararını tazmin etmek gayesiyle tesis edilir (CAN, 2018; ULAŞ, Zarar Sigortaları, 2010; KARAHAN, 2019; KARASU, 2020). Bu nitelikler hem ihtiyari hem de zorunlu sorumluluk sigortalarında ortak şekilde kurulabilmektedir (YEŞİLOVA ARAS, 2013). Sigortacının sorumluluğunun doğabilmesi için öncelikle sigortalının zarara sebep olan bir eylemi gerçekleştirmiş olması ve zarar görenin tazminat talebini ileri sürmesi gerekmektedir (YAZICIOĞLU, 2018).

Sorumluluk sigortası sözleşmesinin teminat altına aldığı husus, sigortalının kanuni bir sorumluluğuna istinaden kendisine yöneltilecek tazminat taleplerinin sigortacı tarafından karşılanmasıdır (ŞENOCAK, Sorumluluk, 2000). Bu tür sigortaların hem sigortalıya hem de zarar görene sağladığı koruma, onların yalnızca bireysel menfaatlerini değil, aynı zamanda toplumsal düzeni ve kamu yararını da gözetmeleri sebebiyle önem arz etmektedir (BOZER, 2017). Bununla birlikte, zararın tazmini, yalnızca poliçede belirtilen teminat limiti dahilinde mümkün olup; bu sınırı aşan zararlar sigorta kapsamı dışında kalır (KARASU; Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 27.09.1979 tarihli 1979/4077 esas ve 1979/4237 karar sayılı ilamı).

Sigortalının belirli bir sıfat veya hukuki yükümlülük dolayısıyla ileride karşı karşıya kalabileceği tazminat taleplerine karşı, sorumluluk sigortası ile koruma sağlanmaktadır (ŞENOCAK, Sorumluluk, 2000). Bu noktada sigorta koruması, sigortalının belirli bir malına özgülenmemiştir. Aksine, sigortalının tüm malvarlığı, doğrudan olmasa da pasifte meydana gelebilecek artışa karşı güvence altına alınmıştır (ŞENOCAK, Sorumluluk, 2000). Zira zarar verici olay sonucunda sigortalının malvarlığında mevcut bir kıymet yok olmamış, ancak üçüncü kişiye karşı borç doğması sebebiyle pasif artmıştır (ATAMER, Zarar Sigortaları, 2011).

Bu bağlamda, sorumluluk sigortası esasen bir pasif sigortası niteliğindedir (ATAMER, Zarar Sigortaları, 2011). Mal sigortaları ile arasında yer alan yapısal farklar sebebiyle bu iki sigorta türünün aynı başlık altında düzenlenmesi eleştirilmiştir. Mal sigortası, belirli bir kıymetin uğradığı zararı karşılarken; sorumluluk sigortası, zarar görenin malvarlığında meydana gelen somut zararı karşılamaya yöneliktir. Bu zarar sebebiyle, sigortalı tüm malvarlığı ile sorumludur (ŞENOCAK, Sorumluluk, 2000).

Her ne kadar sorumluluk sigortası tüm hukuki sorumluluk hallerini kapsayacak şekilde genişletilebilecek bir yapı arz etse de sigorta konusunun meşru bir menfaate dayanması ve kamu düzenine aykırı olmaması zorunludur. Nitekim, kasten sebep olunan zararlara ilişkin taleplerin yahut adli para cezalarının bu kapsamda teminat altına alınması hukuken mümkün değildir (ATAMER, Zarar Sigortaları, 2011; ÜNAN, Zarar Sigortaları, 2020). Bu tür sorumluluk hallerinin, kamu düzenini ihlal edici mahiyeti sebebiyle sigorta konusu yapılmaları mümkün olmadığı gibi; sigorta konusu yapılmış olsalar dahi söz konusu sözleşmeler geçersiz kabul edilmelidir (CAN, 2018).

Sorumluluk sigortalarında sağlanan koruma, sigortalının aktifinde meydana gelen azalışa değil; pasifte doğacak artışa yöneliktir. Üçüncü kişinin somut bir zarara uğraması durumunda, sigortalı bu zararın faili olarak hukuken sorumlu tutulmakta, zarar görenin zararını doğrudan tazmin edememesi halinde ise ciddi mağduriyetler ortaya çıkmaktadır. İşte bu noktada sigortacı, sigortalıya yöneltilen tazminat talebini karşılamak suretiyle zararı ifa eder. Yargıtay, 1979 tarihli bir kararında sorumluluk sigortasının malvarlığında doğabilecek azalmaya karşı yapıldığını açıkça ifade etmiştir (Yargıtay 11. HD. 27.09.1979 tarihli, 1979/4077 esas ve 1979/4237 karar sayılı ilamı).

Her ne kadar sorumluluk sigortası zarara uğrayan üçüncü kişiye tazminat ödemesi yapılmasını mümkün kılsa da bu durum, söz konusu sigorta sözleşmesini üçüncü şahıs lehine akdedilmiş bir sözleşme haline getirmez. Çünkü sözleşmenin temelde sağladığı koruma sigortalıya yöneliktir (BOZER, 2017; YEŞİLOVA ARAS, 2013). Üçüncü kişinin sigortacıya doğrudan başvuru hakkı tanınmış olsa da bu hak sözleşmeden değil doğrudan kanundan kaynaklanmakta olup; sigortalının malvarlığını koruma iradesi, sözleşmenin asli unsurunu teşkil etmektedir (YEŞİLOVA ARAS, 2013).

Sigortacının, zarar gören üçüncü kişiye ödeme yapması, sigortalının sorumluluğunu ortadan kaldırmaz; bilakis sigortacının bu ödeme yükümlülüğü, sigortalının hukuki sorumluluğuna binaen doğmaktadır (CEBE, 2018; ÜNAN Zarar Sigortaları, 2020). Zira sigorta sözleşmeleri, özel hukuk rejimine tabi olup sözleşme serbestisi ilkesi gereğince taraflar arasında iradi olarak akdedilmektedir. Ancak, bazı sorumluluk halleri bakımından, Sigortacılık Kanunu'nun 13. maddesi ile kamu yararının ağır bastığı kabul edilerek bu sözleşmelerin akdi zorunlu hale getirilmiştir (YAZICIOĞLU/ŞEKER ÖĞÜZ, 2019; OMAĞ, Makaleler,2013).

Zorunlu sorumluluk sigortaları, yalnızca sigortalının malvarlığını değil, üçüncü kişinin zararını da güvence altına alarak kamu düzenini ve toplumsal istikrarı koruma amacını güder. Bu bağlamda, çeşitli kanunlar uyarınca bazı faaliyetlerde bulunmak isteyen kişilerin, faaliyete başlamadan önce ilgili sorumluluk sigortasını yaptırmış olmaları zorunlu tutulmuştur. Deniz Araçları Mali Sorumluluk Sigortası, Karayolları Motorlu Araçlar Mali Sorumluluk Sigortası, Kıyı Tesisleri Deniz Kirliliği Mali Sorumluluk Sigortası, Özel Güvenlik Mali Sorumluluk Sigortası, Tehlikeli Maddeler ve Atıklar Mali Sorumluluk Sigortası, Tıbbi Kötü Uygulamalara İlişkin Zorunlu Sorumluluk Sigortası ve Tüpgaz Zorunlu Sorumluluk Sigortası bu kapsamdaki düzenlemelere örnek teşkil etmektedir. Anılan sigorta türleri, çoğunlukla büyük zarar doğurabilecek ve çok sayıda kişiyi etkileyebilecek faaliyetler için öngörülmüş olup, faaliyete geçmeden önce bu teminatın sağlanması zorunludur.

Sorumluluğun Hukuki Dayanakları

Sorumluluk sigortalarında teminat altına alınan menfaat, belirli bir mal üzerindeki aynı bir hakka değil; sigorta ettirenin, hukuki sorumluluğu nedeniyle tazmin borcu altına girmesine sebebiyet verebilecek bir yükümlülüğe dayanmaktadır (ŞENOCAK, Uygulanabilirlik, 2009). Bu tür sigortada, sigortalı sıfatını haiz olan kişi, Borçlar Hukuku hükümleri uyarınca sorumluluğu doğabilecek kişidir (ATAMER, Zarar Sigortaları, 2011). Dolayısıyla, sorumluluk sigortasında hangi menfaatin sigortaya konu edilebileceğinin belirlenebilmesi için öncelikle hukuki sorumluluk halleri üzerinde durulması gerekir.

Sigorta ettirenin sorumluluk sigortası yaptırabilmesi için, kanunda düzenlenmiş olan sorumluluk türlerinden biri kapsamında tazmin sorumluluğu taşıması gereklidir. Bu sorumluluk, taraflar arasında kurulan bir sözleşmeden kaynaklanabileceği gibi, sözleşme dışı bir ilişki çerçevesinde de doğabilir. Sözleşmeye dayalı sorumluluk, tarafların karşılıklı edim yüklenerek kurdukları bir hukuki ilişki sonucu doğan sorumluluk türüdür. Buna karşılık, sözleşme dışı sorumluluk ise doğrudan doğruya kanuni düzenlemelere istinaden meydana gelir.

Türk Borçlar Kanunu'nda sözleşme dışı sorumluluk halleri, esas itibarıyla "*kusura dayalı sorumluluk*" ve "*kusursuz sorumluluk*" şeklinde iki ana kategori altında toplanmıştır. Kusura dayalı sorumluluk, genel olarak haksız fiil hükümleri çerçevesinde değerlendirilmektedir. Kusursuz sorumluluk halleri ise, daha özel nitelikli olup; hakkaniyet, özen ve tehlike esaslarına dayanan sorumluluk türleri olarak sınıflandırılmaktadır. Aşağıda, bir kişinin sorumluluk sigortası yaptırabilmesini sağlayacak menfaatin hukuki dayanağını oluşturan sorumluluk türleri ayrıntılı biçimde açıklanacaktır.

Kusur Sorumluluğu

Türk Borçlar Kanunu sistematığı çerçevesinde sorumluluk, kural olarak, eylemi gerçekleştiren kişinin kusuruna dayanır. Kişinin kusurunun bulunmadığı durumlarda ise, kural olarak eylemin yol açtığı zarardan hukuken sorumlu tutulması mümkün değildir (OĞUZMAN ve ÖZ Cilt II, 2016). Her ne kadar kanunda kusura ilişkin açık bir tanıma yer verilmemişse de öğretilde kusur; hukuka aykırı bir sonuca yol açacak fiilin bilerek ve isteyerek gerçekleştirilmesi yahut bu sonucun doğmaması için gerekli özenin gösterilmemesi şeklinde tarif edilmektedir (OĞUZMAN ve ÖZ, Cilt II, 2016). Başka bir ifadeyle, kişi bir fiili bilerek gerçekleştirmişse veya sonucu önlemek için gerekli dikkat ve özeni göstermemişse, kusurlu addedilir.

Kusurlu bir eylemde bulunan kişinin fiili aynı zamanda hukuka aykırılık da içerir. Kusurun değerlendirilmesinde esas alınan iki temel ölçüt olan kast ve ihmâl bakımından; kişi, zarara yol açan davranışını hukuka aykırı olduğunu bilerek ve isteyerek gerçekleştirmişse kast, buna karşılık zarar ihtimalini öngörmesine rağmen gerekli tedbirleri almamışsa ihmâl söz konusudur.

Kusurlu davranışla bir başkasının hukuken korunan bir menfaatine zarar veren kişi, haksız fiil hükümleri çerçevesinde sorumlu tutulur ve uğranılan zararın tazmininden yükümlü olur. Haksız fiile dayalı sorumluluk hükümlerinin uygulanabilmesi için gerekli olan şartlar; kusurlu ve hukuka aykırı bir fiilin bulunması, bu fiil sonucunda bir zararın doğması ve söz konusu zarar ile fiil arasında uygun illiyet bağının varlığıdır (OĞUZMAN ve ÖZ, Cilt II, 2016).

Yargıtay uygulamalarında da kusur sorumluluğuna dayanan tazminat taleplerinde, zararın hesaplanmasında kusur oranının dikkate alınması gerektiği yönünde içtihat yerleşmiştir (Yargıtay 17. HD. 16.10.2019 tarihli, 2017/990 esas ve 2019/9494 karar sayılı ilamı). Nitekim İhtiyari Mali Sorumluluk Sigortası'na ilişkin bir kararda, sigortacının, yalnızca sigortalının kusuru oranında zarardan sorumlu tutulabileceği hüküm altına alınmıştır.

Kusursuz Sorumluluk

Dünya genelinde meydana gelen teknik ve teknolojik gelişmelerin neticesinde ortaya çıkan zararların her zaman doğrudan insan kusuruna dayanmadığı tespit edilmiştir (YAVUZ, 2020). Bu gelişmeler ışığında, bir kişinin doğrudan kusuru olmaksızın meydana gelen bir zarardan ötürü sorumlu tutulmaması ve bunun sonucunda zarar görenin uğradığı zararın karşılanamaması, hakkaniyet ilkesiyle

bağdaşmayan bir sonuç doğurmaktadır (EREN, 2024). Bu düşünceden hareketle, hukuk doktrininde kusursuz sorumluluk kavramı geliştirilmiştir. Teknolojide yaşanan ilerlemelerle birlikte tehlike kaynaklarının da artış göstermesi, yeni sorumluluk türlerinin ve buna bağlı olarak çeşitli sorumluluk sigortalarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (ŞENOCAK, Sorumluluk, 2000). Kusursuz sorumluluğa dayanan bu yaklaşımlarda, kişinin faaliyet alanı üzerindeki hâkimiyet ve ondan sağladığı yarar, faaliyetlerin taşıdığı tehlike veya hakkaniyet ilkesi esas alınmıştır (OĞUZMAN ve ÖZ, Cilt II, 2016).

Kusursuz sorumluluk rejimlerinde, kişilerin sorumlu tutulabilmesi için kusurlarının bulunması aranmaz; yalnızca zararlar eylem arasında uygun illiyet bağının mevcut olması yeterlidir. Bu sorumluluk türünde, kişiyi tazminat yükümlülüğü altına sokan esas, kusurun varlığı değil, yasada açıkça düzenlenmiş kusursuz sorumluluk hallerinden birinin mevcudiyetidir (YAVUZ).

Türk Borçlar Kanunu'nda kusursuz sorumluluk; hakkaniyet sorumluluğu, özen sorumluluğu ve tehlike sorumluluğu olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır. Özen sorumluluğu ise kendi içinde; adam çalıştırmanın sorumluluğu, hayvan bulunduranın sorumluluğu ve yapı malikinin sorumluluğu şeklinde sınıflandırılmıştır.

Özen sorumluluğu hallerinde kusur aranmaz; ancak kişiden, objektif özen yükümlülüğüne uygun davranması beklenir (EREN, 2024). Başka bir deyişle, kişinin kendi meslek grubundaki makul ve tedbirli bir kişiden beklenen dikkat ve özeni göstermesi gerekir. Bu yükümlülüğe aykırı davranılması durumunda, kişi özen sorumluluğu kapsamında zararı tazminle yükümlü tutulur. Özen sorumluluğunu diğer kusursuz sorumluluk türlerinden ayıran temel özellik, kişinin gerekli dikkat ve özeni gösterdiğini veya gösterse dahi zararın kaçınılmaz olarak meydana geleceğini ispat etmesi hâlinde sorumluluktan kurtulabilmesidir (YAVUZ). Bu istisnai durum "kurtuluş karinesi" olarak adlandırılır ve diğer kusursuz sorumluluk halleri için geçerli değildir.

Adam çalıştırmanın sorumluluğu, özen sorumluluğunun özel bir görünümüdür ve kişinin, hizmet ilişkisi içinde istihdam ettiği kişilerin üçüncü kişilere verdikleri zararlardan sorumlu tutulmasını ifade eder. Bu sorumluluk çerçevesinde işveren; çalışanlarının neden olabileceği zararlara karşı gerekli tüm önlemleri almak, denetim görevini yerine getirmek ve oluşan zararları karşılamakla yükümlüdür (OĞUZMAN/ÖZ, Cilt II, 2016). Uygulamada bu sorumluluk türüne ilişkin olarak en sık başvuru sigorta türü ise İşveren Sorumluluk Sigortası'dır. İşveren, dilerse işçilerinin yönelteceği tazminat taleplerine ve Sosyal Güvenlik Kurumu'nun rücu taleplerine karşı korunmak amacıyla bu sigortayı yaptırabilir (YAZICIOĞLU, 2018). İşverenin, işyerinde güvenli çalışma koşullarını sağlama ve alınan önlemlerin yeterliliğini denetleme yükümlülüğü Borçlar Hukuku kapsamında bir özen borcu olarak değerlendirilir. Bu yükümlülüklerin hiç ya da gereği gibi yerine getirilmemesi hâlinde, işçinin maruz kaldığı bir iş kazası sonucunda doğan zararlardan işverenin sorumlu tutulması mümkündür (ÖZDEMİR; Ankara BAM 7. HD. 04.02.2020 tarihli, 2019/1028 esas ve 2020/260 karar sayılı ilamı).

Hayvan bulunduranın sorumluluğu ise, hayvanın maliki veya hayvanın bakım ve gözetimini üstlenen kişinin, hayvanın sebep olduğu zararlardan ötürü sorumlu tutulmasını ifade eder. Özen sorumluluğunun bir diğer görünümü olan yapı malikinin sorumluluğunda ise; yapı sahibi, binanın inşasından veya yeterli bakımın yapılmamasından kaynaklanan zararları tazminle yükümlüdür. Bu sorumluluk sadece maliklere değil; yapı üzerinde intifa veya oturma hakkı bulunan kişilere de yüklenmiştir. Bu kişilerin, sorumluluk sigortası akdetmeleri noktasında menfaat sahibi oldukları kabul edilmelidir.

Tehlike sorumluluğu ise kusursuz sorumluluk türlerinden bir diğeridir ve kişilerin, yürüttükleri faaliyetin üçüncü kişiler ya da çevre bakımından ağır tehlike arz etmesi hâlinde, meydana gelen zararlardan kusurları aranmaksızın sorumlu tutulmalarını ifade eder (ÇEKİN, 2016; EREN, 2024). Tehlike esasına dayanan sorumluluk hallerinde öngörülemezlik unsuru ön plandadır. Kişinin bu faaliyetlerden kaçınmasının fiilen mümkün olmaması ve ortaya çıkan zararlar faaliyet arasında uygun illiyet bağının bulunması, sorumluluğun doğması için yeterlidir (ÇEKİN, 2016). Bu sorumluluk türünde, failin gerekli özeni gösterip göstermediği önem taşımaz; aynı şekilde kurtuluş karinesine de yer verilmez.

Tehlike sorumluluğuna dayalı sigorta sözleşmelerine örnek olarak Tehlikeli Maddeler ve Tehlikeli Atık Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortası ile Tüpgaz Sorumluluk Sigortası gösterilebilir. Nitekim Yargıtay kararlarında da zararın tazmininde, zarara sebebiyet veren kişinin kusurunun araştırılmasına gerek olmadığına hükmedilmiştir (Yargıtay 11. HD. 15.07.2011 tarihli, 2009/15085 esas ve 2011/8962 karar sayılı ilamı; Yargıtay 11. HD. 26.05.2014 tarihli, 2013/17466 esas ve 2014/9643 karar sayılı ilamı).

Kusursuz sorumluluğun son görünümü olan hakkaniyet sorumluluğunda ise esas alınan ölçüt, tarafların sosyal ve ekonomik durumlarıdır. Zarar verici fiil kusura dayanmasa dahi, hakkaniyet ilkesi doğrultusunda, zarar görenin uğradığı zararın makul ölçüde giderilmesi amaçlanır.

Başkası Lehine Sorumluluk Sigortası

Sorumluluk sigortalarına kıyasen uygulanacak hükümleri düzenleyen TTK madde 1485 uyarınca; mal sigortalarına özgü olarak düzenlenmiş bulunan başkası lehine sigorta, geçmişe etkili sigorta, rizikonun gecikmeksizin sigortacıya bildirilmesi ve zarar görmüş mal üzerinde değişiklik yapılmaması gibi hükümler, sorumluluk sigortalarına da kıyasen tatbik edilir.

Bu yollama çerçevesinde, sorumluluk sigortası sözleşmeleri, sigorta ettiren dışındaki bir kimsenin hukuken sorumlu tutulabilir fiili sonucunda doğan zararların teminine yönelik olarak da akdedilebilecektir. Bu durumda, zarara yol açan fiili gerçekleştiren kişi ve bu zararın tazmini bakımından malvarlığıyla sorumlu olan şahıs doğrudan sigorta ettiren değil, lehine sözleşme yapılan kişidir. Üçüncü kişinin tazminat talebi sigortalıya yöneltilecek ve bu talep dolayısıyla sigortalının pasifinde bir artış meydana gelecektir. Bu bağlamda, sorumluluk sigortalarında sigorta menfaatini ifade eden "*hukuken sorumluluk*" kavramının, lehine sigorta yapılan kişi bakımından gerçekleşmesi gerekmektedir (ATAMER, Zarar Sigortaları, 2011).

Sorumluluk sigortalarına özgü başkası lehine sigorta sözleşmelerinin özel bir görünümü, TTK madde 1473/2 hükmünde düzenlenmiştir. Anılan düzenleme uyarınca, eğer sigorta sözleşmesi sigorta ettirenin işletmesine ilişkin olarak yapılmışsa, sigorta ettirenin yanında çalışan kişilerin sorumluluğunu gerektirecek fiiller neticesinde doğan zararlar da teminat kapsamına dâhil edilmiş sayılır (CAN, 2018). Bu düzenleme, yalnızca sigorta ettirene değil, işletme bünyesinde çalışan kişilere de koruma sağladığından, söz konusu sözleşmelerin başkası lehine sigorta niteliği taşıdığı açıktır. Ne var ki, bu nitelikteki sözleşmelere dayanılarak karşılanabilecek zararların, işletmeye veya işin yürütülmesine ilişkin fiillerden kaynaklanması zorunludur. Lehine sigorta yapılan kişinin özel ilişkilerinden doğan ya da işletme faaliyetleri dışında kalan fiilleri sonucu meydana gelen zararlar bu kapsamda değerlendirilemez.

Mezkûr hükümde öngörülen başkası lehine sigorta düzenlemesi esasen, Türk Borçlar Kanunu'nda bir kusursuz sorumluluk hali olarak düzenlenmiş bulunan "*adam çalıştıranın sorumluluğu*" ilkesine dayanmaktadır. TBK hükümleri uyarınca, adam çalıştıran kişi, kendi işini ifa etmekle görevli çalışanlarının üçüncü kişilere verdikleri zararlardan, kusuru olmasa dahi sorumlu tutulur. TTK madde 1473/2 hükmü kapsamında yapılan düzenleme ise, yanında adam çalıştıran sigorta ettirenin, bu kapsamda üstlendiği sorumluluk nedeniyle üçüncü kişilere karşı malvarlığında meydana gelebilecek eksilmeleri önlemeyi amaçlamakta ve bu yönüyle sigorta ettirene güvence sağlamaktadır.

Sağlık Sigortalarında Menfaat Uygulaması

Türk Ticaret Kanunu'nda hastalık ve sağlık sigortaları her ne kadar can sigortaları başlığı altında birlikte düzenlenmişse de, bu iki sigorta türü gerek nitelikleri gerekse işlevleri bakımından birbirinden ayrılmaktadır. Zira hastalık sigortası, rizikonun gerçekleşmesi hâlinde sigortacı tarafından sözleşmede kararlaştırılan meblağın ödenmesini konu edindiğinden bir meblağ sigortası niteliği taşırken; sağlık sigortası, sigortalının yaptığı tedavi giderlerinin karşılanmasına yönelik düzenlendiği için bir zarar sigortasıdır (BİLGİN, 2017).

Sağlık sigortalarının teminat altına aldığı unsurların; hastane, tedavi ve ilaç gibi gider kalemleri olduğu dikkate alındığında, bu tür harcamaların sigortalının malvarlığında doğrudan bir eksilmeye yol açacağı açıktır. Bu nedenle sağlık sigortalarının, meydana gelen somut bir zararın telafisine yönelik olarak

yapılandırıldığı ve dolayısıyla zarar sigortası karakteri taşıdığı kabul edilmelidir (AKGÜN,2017). Sağlık sigortaları bu yönüyle, sigortalının malvarlığında pasifte artış ya da aktifte azalış şeklinde ortaya çıkabilecek olumsuz etkilerin bertaraf edilmesine hizmet eden, klasik anlamda birer zarar sigortasıdır (ÜNAN, Can Sigortaları, 2020). Kanun gerekçesinde de kişilerin sağlık harcamaları nedeniyle malvarlıklarında meydana gelecek azalmaların telafi edilmesi amacıyla sağlık sigortalarının zarar sigortası olarak düzenlenmesine gerek duyulduğu açıkça ifade edilmiştir. Bu bağlamda, bir sağlık sigortası sözleşmesi kapsamında sigortacı, rizikonun gerçekleşmesiyle ortaya çıkan gerçek zararı tazmin etmekle yükümlüdür.

Sağlık sigortalarına ilişkin düzenlemeler yalnızca TTK ile sınırlı kalmayıp, ayrıntılı hükümler içeren Özel Sağlık Sigortaları Yönetmeliği (ÖSSY) ile de desteklenmiştir. Uygulamada karşılaşılan sağlık sigortaları genellikle “genel sağlık sigortası” ve “özel sağlık sigortası” olarak ikiye ayrılmakta ise de TTK ve ÖSSY hükümleri yalnızca özel sağlık sigortalarına uygulanma alanı bulur (SÜZEN).

Türk Ticaret Kanunu madde 1511 hükmü uyarınca, sağlık sigortası sigorta ettiren dışında başka bir kişinin hayatı üzerine de akdedilebilir. Her ne kadar kanunda bu kişi “sigortalı” olarak adlandırılrsa da can sigortalarına özgü terminoloji gereği, bu kişiye “riziko şahsı” denilmesinin daha isabetli olacağı kanaatindeyiz. Anılan hüküm doğrultusunda, sigortalanabilir menfaatin riziko şahsı bakımından mevcut olması gereklidir. Başka bir ifadeyle, sigorta ettirenin, riziko şahsının sağlık giderlerine katlanmakla ekonomik olarak ilgili bir konumda bulunması gerekir (SÜZEN).

Öte yandan, hastalık ve sağlık sigortalarının aynı yasal maddeler çerçevesinde düzenlenmiş olmasına rağmen; sağlık sigortalarında lehtar atanmasına kanunen cevaz verilmemiştir. Bu durumun arkasında yatan temel gerekçe, sağlık sigortasının bir zarar sigortası olması ve teminat altına alınan zararın doğrudan sigorta ettirenin malvarlığına yönelik bir eksilme niteliği taşımasıdır. Bu nedenle, sigorta tazminatından yararlanacak kişinin sigorta ettirenden farklı bir kişi olması, zarar sigortası sistematigiyle bağdaşmayacağından, lehtar tayinine müsaade edilmemiştir (CAN, 2018).

SONUÇ

Sigorta sözleşmeleri, tarih sahnesine çıktığı ilk andan itibaren, insan hayatında ekonomik ve sosyal bakımdan önem arz eden çeşitli değerlerin teminat altına alınmasını sağlamış; bu yönüyle hukukî koruma alanında mühim bir yer edinmiştir. Ancak, hukuk düzeni tarafından korunması mümkün olmayan yahut sadece kumar ve bahis işlemlerine konu edilebilecek mahiyetteki çıkarların sigorta sözleşmesine konu edilmesi üzerine “menfaat” kavramı şekillenmiş ve sigorta hukukunda temel bir unsur hâlini almıştır.

Nitekim, Türk Ticaret Kanunlarının tamamında menfaat, sigorta sözleşmesinin objektif kurucu unsurlarından biri olarak kabul edilmiş ve menfaat unsurunun bulunmadığı hâllerde sözleşmenin geçerli şekilde kurulamayacağı açıkça benimsenmiştir. Kanunun lafzî ve sistematik yorumu dikkate alındığında, menfaatin, rizikonun gerçekleşmesi hâlinde tazminat talep etmeye ehil olan kimse yönünden aranacağı sonucuna varılmaktadır.

Her ne kadar menfaat, sigorta sözleşmesinin türüne göre farklı şekillerde tezahür etse de esasen para ile ölçülebilir bir ekonomik değer taşıması zorunludur. Bununla birlikte, menfaatin hukuka, ahlâka ve kamu düzenine aykırı olmaması da gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, menfaatin meşru olması şarttır.

Meblağ sigortalarında, riziko şahsının hayatı üzerinde menfaati bulunan kişiler sözleşme yapma ehliyetine sahiptir. Meblağ sigortaları; hayat sigortası, kaza sigortası ve hastalık-sağlık sigortası şeklinde üç ayrı başlık altında düzenlenmiştir. Bu sigorta türleri ile amaçlanan ya ileride bir birikim sağlamak ya da riziko şahsının vefatı hâlinde, onun bakmakla yükümlü olduğu kişilerin destekten mahrum kalmalarını engellemektir. Dolayısıyla, riziko şahsının hayatının veya sağlığının devamı üzerinde menfaati bulunan herkesin bu sigorta türlerini yaptırabileceği kabul edilmektedir.

Meblağ sigortalarına özgü düzenlemelerden biri de lehtar atanmasıdır. Bu kapsamda, sigorta ettiren kişi, sözleşmeden faydalanacak üçüncü kişiyi tayin edebilir. Lehtarın belirlenmiş olması durumunda ise menfaat unsurunun lehtar yönünden mevcut bulunması zorunludur. İşte bu noktada, 6762

sayılı mülga Türk Ticaret Kanunu ile 6102 sayılı yürürlükteki Kanun arasında önemli bir fark ortaya çıkmaktadır. Zira mülga Kanun'da menfaat, yalnızca sigorta ettiren açısından aranmakta iken, 6102 sayılı Kanun'la birlikte menfaatin lehtar yönünden mevcut olması gerektiği benimsenmiştir.

Zarar sigortaları ise, teminat sağladıkları hukukî değer itibarıyla, malvarlığının aktifine ve pasifine yönelik olarak ikiye ayrılmaktadır. Mal sigortaları, sigorta ettirenin malvarlığının aktifinde meydana gelebilecek eksilmeleri teminat altına alan sigorta türleridir. Bu bağlamda menfaatin hukukî kaynağı; mülkiyet, sınırlı aynî hak yahut sözleşmesel bir ilişki olabilir. Mal üzerinde mülkiyet hakkını haiz kişinin, söz konusu mal üzerinde sınırsız tasarruf yetkisine sahip olması, onun sigortalanabilir bir menfaate sahip olduğu hususunda tereddüde yer bırakmamaktadır.

Sınırlı aynî hak sahiplerinin ise, bu hakkı tesis etmelerinin temelinde alacak hakkı veya maldan yararlanma amacı yatabilir. Mala gelebilecek bir zarar, sınırlı aynî hak sahibi açısından bu yararlanmayı imkânsız kılabileceği veya alacak hakkının tahsilini zorlaştırabileceği için, bu kişilerin de sigortalanabilir menfaate sahip oldukları kabul edilmektedir. Ayrıca, sınırlı aynî hak sahiplerinin, sigorta tazminatı üzerinde öncelikli hakka sahip oldukları, yasal düzenlemelerle sabittir. Mal sigortalarında ayrıca, sözleşmesel ilişkiler de menfaatin kaynağını teşkil edebilir. Bununla birlikte, her sigorta türü özelinde farklı nitelikte menfaat ilişkileri de düzenlenebilir.

Zarar sigortalarının diğer bir alt türü ise sorumluluk sigortalarıdır. Bu tür sigortalar, sigorta ettirenin malvarlığının pasifinde meydana gelebilecek artışlara karşı koruma sağlamaktadır. Zira, sorumluluk sigortalarında, sigorta ettirenin bir fiilinden kaynaklı olarak üçüncü kişilere verilen zararlar tazmin edilmekte ve böylece sigorta ettirenin malvarlığında oluşacak yükümlülük artışı bertaraf edilmektedir. Başka bir deyişle, sorumluluk sigortası, üçüncü kişilere karşı doğan tazmin borcunun yerine getirilmesini sağlar ve bu yönüyle pasif koruması niteliği taşır.

Sorumluluk sigortası yaptırılabilmesi için, sigorta ettirenin kanundan veya bir sözleşmeden doğan bir tazmin borcu bulunması gerekmektedir. Türk Borçlar Kanunu'nda sorumluluk halleri, kusura dayalı ve kusursuz sorumluluk olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Kusurlu sorumlulukta, hukuka aykırı bir fiil, kusur, zarar ve illiyet bağı unsurlarının birlikte bulunması gereklidir. Bu unsurlardan herhangi birinin eksikliği, sorumluluğu ortadan kaldırır. Ancak bazı hâllerde, kişinin kusuru bulunmasa dahi sorumlu tutulması gerekebilmektedir. Bu kapsamda tehlike sorumluluğu, özen sorumluluğu ve hakkaniyet sorumluluğu gibi kusursuz sorumluluk türleri ortaya çıkmıştır. Bu tür sorumluluklarda, illiyet bağının varlığı tek başına yeterlidir.

Zararın doğmasına sebep olan fiil neticesinde sorumluluk altına giren herkesin gerek Borçlar Kanunu'ndan doğan gerekse özel kanunlarla düzenlenen sorumluluk türleri kapsamında sorumluluk sigortası yaptırabileceği kabul edilmektedir. Sorumluluk sigortaları, isteğe bağlı ve zorunlu olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kamu yararının ve sosyal düzenin korunması amacıyla bazı sorumluluk sigortaları, kanun koyucu tarafından zorunlu hâle getirilmiştir. Zorunlu sigortalarda, üçüncü kişilerin zararlarının karşılanması güvence altına alınmış olur. Bununla birlikte, zorunlu sigortalarda belirlenen teminat tutarlarının yetersiz kalması hâlinde, aynı rizikoya karşı ihtiyari bir sigorta poliçesi düzenlenmesi mümkündür. Bu iki sigorta türünde de menfaat unsuru benzer şekilde işlemektedir. Zararın zorunlu sigorta kapsamında karşılanamayan kısmı, mevcut ise ihtiyari sorumluluk sigortasından tahsil edilir.

Menfaat, sigorta sözleşmeleri bakımından objektif bir kurucu unsur olup; sözleşmenin kurulması ve geçerliliğini sürdürebilmesi için her aşamada mevcut olmalıdır. Menfaatin tamamen ortadan kalkması hâlinde, sigorta sözleşmesi de geçerliliğini yitirir. Sözleşmenin kurulduğu anda menfaat mevcut değilse, sözleşme baştan itibaren geçersiz sayılır. Mülga 6762 sayılı Kanun, bu durumu butlan ile sonuçlandırırken; 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, menfaatin yokluğu hâlinde geçersizlik sonucunu öngörmüştür. Bu yaklaşımın temelinde; butlanın, tüm kurucu unsurlar mevcutken kamu düzenine aykırılık sebebiyle sözleşmenin geçersizliğini ifade etmesine karşın, menfaat unsurunun baştan itibaren yokluğu hâlinde sözleşmenin esasen kurulamamış olacağı düşüncesi yer almaktadır. Sigorta sözleşmesinin devamı sürecinde menfaatin el değiştirmesi hâlinde de sigorta ettiren yönünden menfaat

ortadan kalktığından sözleşme geçersiz hâle gelecektir. Ancak, tarafların karşılıklı iradeleri ile bu sonucun aksine bir düzenleme yapılması mümkündür.

KAYNAKÇA

- Akgün, E. (2017), *Ferdi kaza sigortası sözleşmesi*, İstanbul.
- Akmut, Ö. (1980), *Hayat sigortası teori ve Türkiye'deki uygulama*, Ankara.
- Antalya, G. (2019), *Borçlar hukuku genel hükümler* Cilt V/1,2 Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara.
- Atamer, K. (2011), Yeni Türk Ticaret Kanunu uyarınca 'zarar sigortaları'na giriş, *BATİDER*, 27(1) (Zarar Sigortaları)
- Atamer, K. (2016) Zarar sigortalarında sigortalıdan başka kişilerin tazminat üzerindeki hakları, (Başka Kişilerin Hakları), *Batider*.
- Ayan, M., (2020) Eşya hukuku 2 mülkiyet Gözden Geçirilmiş 10. Baskı, Ankara.
- Bilgen, M. (2017), *Öğreti ve uygulamada sigorta hukuku iki cilt bir arada*, Ankara.
- Bozer, A. (2004), *Sigorta hukuku*, Ankara.
- Can, M. (2018), *Türk Özel Sigorta Hukuku (Ders Kitabı)* Cilt 1, Ankara.
- Cebe, M. S. (2018), *Uygulamalı sigorta hukuku*, Ankara.
- Çeker, M. (2011), *6102 Sayılı Yeni Türk Ticaret Kanunu'na göre hukuku*, İstanbul.
- Çekin, M. S. (2016), *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu madde 71 çerçevesinde tehlike sorumluluğu*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Erdem, E. (2017), *Milletlerarası ticaret hukuku*, İstanbul.
- Eren, F. (2024), *Borçlar hukuku genel hükümler*, Yetkin Yayınevi, İstanbul.
- Esener, T. & Güven, K. (2012), *Eşya hukuku* Genişletilmiş 5. Baskı, Ankara.
- Hatemi, H., (2020) *Eşya hukuku*, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Helvacı, İ. (2017), *Hukuki mütalaalar* Cilt 2 (2010-2015), Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Kabukçuoğlu Özer, D. (2014), *Mukayeseli hukukta ve uygulamada hayat sigortası*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Kara, E. (2020), *Sigortalanabilir menfaat ilkesi*, Yetkin Yayınevi, Ankara.
- Karahan, S. (1995) Üçüncü şahıslara karşı mali mesuliyet sigortasında sigorta himayesinin kapsamı *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1995, 396-388.
- Kayhan, Ş. & Bağcı, Ö. (2018), *Türk özel sigorta hukuku dersleri*, Kocaeli.
- Kender, R. (2017), *Türkiye'de hususi sigorta hukuku* (Hususi Sigorta), İstanbul.
- Nomer, H. (2020), *Borçlar hukuku genel hükümler* 17. Baskı, İstanbul.
- Oğuzman, K. & Öz, T. (2016), *Borçlar hukuku genel hükümler*, Cilt 1, İstanbul.
- Oğuzman, K. & Öz, T. (2016), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, Cilt 2, İstanbul.
- Oğuzman, K., Silici, Ö. & Oktay Özdemir, S. (2020), *Eşya hukuku Gözden Geçirilmiş Genişletilmiş 22. Baskı*, İstanbul.
- Omağ, M. K. (2019), *Özel sigorta hukukunda sigorta ettirenlerin korunması himayesi*, Özel Sigorta Hukukuna Hâkim İlke ve Kurumlar (1975-2016) Makaleler – Tebliğler, İstanbul.
- Özdemir, E., (2020), *İş sağlığı ve güvenliği hukuku dersleri*, İstanbul.

- Karasu, R. (2015), 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun sorumluluk sigortalarına ilişkin hükümlerinin değerlendirilmesi, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(4), 682-706.
- Sayhan, İ. (2001), *Sigorta sözleşmelerinin konusu*, Ankara.
- Serozan, R. (2014), *Eşya hukuku I* Genişletilmiş 3. Baskı, İstanbul.
- Sevinç Kuyucu, A., CIF satışlarda kurulacak sigorta sözleşmesi ve satış bedelinin ödenmemesinin sigorta konusu menfaat bakımından değerlendirilmesi, *İÜHFD*, 11 (2), ss. 724-739.
- Sopacı Öztuna, B. (2018), Sigorta konusu menfaatin yokluğunun ve menfaat sahibi değişikliğinin sözleşmeye etkisi, *Sigorta Hukuku Sempozyumları*, ss.111-119.
- Süzel, C. (2017), Özel sağlık sigortası sözleşmesinin niteliği, tarafları ve ömür boyu yenileme garantisi (Sağlık Sigortası),
- Süzel, C. (2017), Bireysel kredilerle bağlantılı kurulan sigorta sözleşmeleri mevzuatının değerlendirilmesi (kredi bağlantılı), *Sigorta Hukukunun Bazı Güncel Sorunları*, ss.93-141.
- Şenocak, K. (2000), *Mesleki sorumluluk sigortası (Sorumluluk)*, Ankara.
- Şenocak, K. (2009), Türk Ticaret Kanunu'nun mal sigortasına ilişkin hükümlerinin sorumluluk sigortasına uygulanabilirliği (Uygulanabilirlik), *AÜHFD*, Cilt: 58, Sayı: 1.
- Şenocak, K. (2009), Üçüncü şahıs lehine hayat sigortası sözleşmesi (Hayat Sigortası Sözleşmesi).
- Şenocak, K. (2012), Hayatı sigorta edilecek kişi (Riziko Şahsı), *BATİDER*.
- Taşkın, M. (2019), Krediye *Bağlı hayat sigortası sözleşmesi (Hayat Sigortası)*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Özel Hukuk Doktora Tezleri Dizisi, İstanbul.
- Taşkın, M., Zarar sigortalarında menfaat eksikliği (Menfaat Eksikliği), *BATİDER*, 33(1), 261.
- Topuz, M., (2017), *Finansal kiralama (leasing) sözleşmesi*, Ankara.
- Ulaş, I. (1997), Uygulamalı can sigortası hukuku hayat ve kişisel kaza sigortaları (Can Sigortaları), Ankara.
- Ulaş, I. (2005), Uygulamalı gözüyle Türk Ticaret Kanunu tasarısına bakış (Tasarı), *BATİDER*, 23(2), 189-210.
- Ulaş, I. (2010), Uygulamalı sigorta hukuku mal ve sorumluluk sigortaları (Zarar Sigortaları), Ankara.
- Ülgen, H. (2016), Başkası lehine sigorta ve bu sigortada sigortalının ve sigorta ettirenin talep ve dava hakkı, *MÜHFHAD*, 22(3), 2827-2838.
- Ünan, S., (2016), Sigorta Tüketici Hukuku (Tüketici Hukuku), İstanbul.
- Ünan, S., (2017), Hayat sigortasında lehtar atama ile ilgili bazı sorunlar (Lehtar Atama), *Prof. Dr. İur. Merih Kemal Omağ'a Armağan, İKÜHFD*, 16(2-3), 295-330.
- Ünan, S., (2020), *Türk Ticaret Kanunu şerhi altıncı kitap: sigorta hukuku*, Cilt I Genel Hükümler (Genel Hükümler).
- Ünan, S., (2020), *Türk Ticaret Kanunu şerhi altıncı kitap: sigorta hukuku*, Cilt II Zarar Sigortaları (Zarar Sigortaları).
- Ünan, S., (2020), *Türk Ticaret Kanunu şerhi altıncı kitap: sigorta hukuku*, Cilt III Can Sigortaları (Can Sigortaları).
- Yazıcıoğlu, E. (2018), *Sorumluluk sigortalarında riziko*, Sigorta Hukuku Sempozyumları, ss.458-462.
- Yazıcıoğlu, E. & Şeker Öğüz, Z. (2019), *Sigorta hukuku*, İstanbul 2019.

Yeşilova Aras, E. (2013), *Sorumluluk sigortalarında zarar görenin doğrudan dava hakkı TTK m.1478*, Ankara.